

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**PRIKRIVANJA POSLOVANJA:
VLOGA »KREATIVNEGA« RAČUNOVODSTVA**

Ljubljana, maj 2005

HERMINA OTONIČAR

IZJAVA

Študentka HERMINA OTONIČAR izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom mag. ALEŠA BERKA in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 23.05.2005

Podpis:

KAZALO

1 UVOD	1
2 TEMELJNI RAČUNOVODSKI IZKAZI	2
2.1 IZRAZNA MOČ BILANCE STANJA	3
2.2 IZRAZNA MOČ IZKAZA POSLOVNEGA IZIDA	5
2.3 MEDSEBOJNA POVEZAVA BILANCE STANJA IN IZKAZA POSLOVNEGA IZIDA	6
3 NEPRAVILNOSTI V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH.....	9
3.1 OPREDELITEV NAPAKE.....	9
3.2 OPREDELITEV PREVARE.....	9
4 POJEM KREATIVNO RAČUNOVODSTVO.....	10
4.1 NAJPOGOSTEJŠE OBLIKE KREATIVNEGA RAČUNOVODSTVA.....	11
4.1.1 Preoblikovanje računovodskih izkazov	11
4.1.2 Ustvarjanje tihih rezerv in izgub	12
4.1.3 Poliranje oken	13
4.1.4 Glajenje prihodkov.....	14
4.1.5 Zunajbilančno financiranje	14
4.2 RAZLOGI ZA UPORABO KREATIVNEGA RAČUNOVODSTVA	15
4.2.1 Finančni motivi	15
4.2.2 Odnos med udeleženiimi stranmi	16
4.2.3 Drugo	16
5 PODROČJA UPORABE METOD KREATIVNEGA RAČUNOVODSTVA.....	18
5.1. PREZGODNJE OZIROMA SUMLJIVO EVIDENTIRANJE PRIHODKOV	20
5.1.1 Evidentiranje prihodkov, kljub temu da terminske storitve še niso bile realizirane	20
5.1.2 Evidentiranje prihodkov pred odpremo oziroma pred brezpogojnim akceptom s strani kupca	21
5.1.3 Evidentiranje prihodkov, kljub temu da kupec ni zavezan k plačilu	21
5.1.4 Prodaja odvisni družbi	21
5.1.5 Darilo velike vrednosti, ki ga prejme kupec kot protiuslugo	22
5.1.6 Napihovanje prihodkov	22
5.2 EVIDENTIRANJE NEOBSTOJEČIH PRIHODKOV	23
5.2.1 Evidentiranje prodaje, ki nima ekonomske podlage	23
5.2.2 Evidentiranje gotovine, pridobljene s posojilnimi posli kot prihodek	23
5.2.3 Evidentiranje dohodka iz naložb kot prihodek.....	24
5.2.4 Evidentiranje rabatov dobaviteljev, ki so vezani na bodoče dogovorjene nakupe kot prihodek.....	24
5.2.5 Sprostitev prihodka, ki je bil neupravičeno zadržan pred pripojitvijo.....	24
5.3 NAPIHOVANJE DOBIČKA NA OSNOVI IZREDNIH (ENKRATNIH) DOGODKOV	25
5.3.1 Napihovanje dobička s prodajo podcenjenega premoženja.....	25
5.3.2 Obravnavanje dohodka iz naložb ali dobičkov kot del prihodka	25
5.3.3 Ustvarjanje dohodka s ponovno/drugačno klasifikacijo bilančnih postavk.....	26

5.4 PRENOS TEKOČIH ODHODKOV V NASLEDNJE ALI PREDHODNO OBRAČUNSKO OBDOBJE	26
5.4.1 Kapitalizacija (aktiviranje) običajnih obratovalnih stroškov	27
5.4.2 Sprememba računovodske strategije in prenos tekočih odhodkov v predhodno obračunsko obdobje	27
5.4.3 Prepočasna amortizacija stroškov	28
5.4.4 Neizvajanje delnega ali popolnega odpisa amortiziranih sredstev	28
5.4.5 Zniževanje vrednosti sredstev z oblikovanjem rezerv	29
5.5 NEEVIDENTIRANJE ALI NEUSTREZNO ZMANJŠEVANJE OBVEZNOSTI.....	29
5.5.1 Neevidentiranje odhodkov in povezanih obveznosti pri obstoječih bodočih obligacijah.....	30
5.5.2 Zmanjševanje obveznosti s spreminjanjem računovodskih predpostavk	30
5.5.3 Ustvarjanje lažnih rabatov.....	30
5.5.4 Evidentiranje prihodkov ob prejemu gotovine kljub obstoječim bodočim obligacijam.....	31
5.6 PRENOS TEKOČIH PRIHODKOV V NASLEDNJE OBRAČUNSKO OBDOBJE ...	31
5.6.1 Oblikovanje rezerv in njihovega prenosa med prihodke naslednjega obračunskega obdobja.....	31
5.6.2 Neustrezno zadrževanje prihodkov tik pred koncem pripojitve	32
5.7 PRENOS ODHODKOV NASLEDNJEGA OBDOBJA V TEKOČE OBRAČUNSKO OBDOBJE KOT IZREDNI ODHODEK.....	32
5.7.1 Neustrezno napihovanje zneska izrednih odhodkov.....	33
5.8 VREDNOTENJE ZALOG	33
5.8.1 Metode vrednotenje zalog materiala.....	33
5.8.2 Metode vrednotenja zalog poslovnih učinkov.....	35
5.9 ODPIS TERJATEV.....	36
5.10 OPREDMETENA OSNOVNA SREDSTVA.....	36
5.11 NEOPREDMETENA DOLGOROČNA SREDSTVA	36
5.12 STROŠKI DELA.....	37
5.12.1 Obračun potnih nalogov.....	39
6 KORISTI VODSTVA IN ZAPOSLENIH ZARADI UPORABE KREATIVNIH PRIJEMOV V RAČUNOVODSTVU.....	40
6.1 VPLIV NA CENE DELNIC	41
6.2 VPLIV NA STROŠKE KAPITALA.....	41
7 KREATIVNO RAČUNOVODSTVO IN NJEGOVA KREPITEV V PRIHODNOSTI	41
8 SKLEP.....	42
LITERATURA	45
VIRI.....	47
PRILOGA 1.....	1
1.1.SLOVARČEK SLOVENSKIH PREVODOV TUJIH IZRAZOV.....	1

KAZALO TABEL

Tabela 1 - Metode kreativnega računovodstva, ki jih vodstvo in zaposleni uporabljajo za boljši prikaz računovodskih izkazov.....	19
Tabela 2 - Višina povračila stroškov v zvezi z delom po uredbi vlade Republike Slovenije	38
Tabela 3 - Nagrade vodstvu in zaposlenim zaradi uporabe kreativnih prijemov v računovodstvu.....	40
Tabela 4 - Razvoj kreativnega računovodstva v prihodnosti.....	42

1 UVOD

Sodobno poslovno življenje računovodji narekuje soustvarjanje pogojev za vodenje podjetja s tem, da daje poslovodstvu znanja o poslovnih prednostih in slabostih ter priložnostih in nevarnostih. Njegovo delo je polno tveganih odločitev in negotovosti. V poslovnem svetu se danes bije trd konkurenčni boj za obstanek na trgu in delovnem mestu, za ohranitev ugleda, za pridobivanje posojil in sredstev. Poleg tega se v različnih okoliščinah srečuje z navzkrižji interesov različnih uporabnikov računovodskih informacij, ki pogosto vplivajo na njegovo delovanje. Tako lastnike kot poslovodstvo zanima predvsem uspešnost poslovanja, ki je razvidna iz informacij, ki nastajajo v računovodskem procesu. Iz računovodskih poročil pridobijo temeljne podatke, ki so lahko vsebinsko pravilni, velikokrat pa zaradi uporabe raznih kreativnih prijemov izkazujejo izkrivljeno stanje, kakršno želi poslovodstvo.

Namen diplomskega dela je vsem uporabnikom računovodskih informacij prikazati najpogostejše nepravilnosti v računovodskih izkazih, ki so nastale bodisi namenoma (prevare) bodisi nenamenoma (napake), ter jih opozoriti na morebitne izkrivljenosti pri njihovem branju.

Diplomsko delo je razdeljeno na osem poglavij. Po uvodu, so v drugem poglavju na kratko prikazani temeljni računovodski izkazi, podrobneje pa je opredeljena izrazna moč bilance stanja ter izkaza poslovnega izida. V iskanju čim večje izrazne moči bilance stanja so se v računovodski stroki pojavila razmišljanja o postavkah, pri katerih daje bilanca stanja svojim uporabnikom nekorektne informacije oziroma kjer je podjetjem »omogočeno«, da uporabljajo prijeme kreativnega računovodstva. Ravno tako kot pri bilanci stanja je tudi pri izkazu poslovnega izida pomembna njegova izrazna moč, ki se kaže kot stopnja koristnosti za uporabnike. Čim večja je, tem boljšo analizo omogoča uporabnikom.

Za lažje razumevanje metod kreativnega računovodstva je v tretjem poglavju prikazana razlika med napako in prevaro. Napaka je nenamerna pomota v računovodskih izkazih, prevara pa namerna napačna navedba računovodskih informacij. Za preprečevanje in odkrivanje prevar in napak je odgovorno poslovodstvo.

Četrto poglavje poskuša razložiti pojem kreativnega računovodstva, tako njegovo negativno kot tudi pozitivno plat, njegov nastanek in razvoj. Opredeljene so tudi najpogostejše oblike kreativnega računovodstva, in sicer ustvarjanje tihih rezerv in izgub, poliranje oken, glajenje prihodkov in zunajbilančno financiranje. Nekaj besed pa je namenjeno tudi razlogom za njihovo uporabo.

V nadaljevanju so bolj podrobno prikazane uporabe metod kreativnega računovodstva, kar je tudi namen diplomskega dela. Z njegovo uporabo se srečujemo tako v Sloveniji kot v tujini. Podrobneje so opredeljene metode, kot so prezgodnje oziroma sumljivo evidentiranje

prihodkov, evidentiranje neobstoječih prihodkov, napihovanje dobička na osnovi izrednih (enkratnih) dogodkov, prenos tekočih odhodkov v naslednje ali predhodno obračunsko obdobje, neevidentiranje ali neustrezno zmanjševanje obveznosti, prenos tekočih prihodkov v naslednje obračunsko obdobje ter prenos odhodkov naslednjega obdobja v tekoče obračunsko obdobje kot izredni odhodek. Poleg navedenih metod pa je opredeljeno tudi vrednotenje zalog in vpliv le-tega na poslovni izid podjetja, odpisi terjatev in njihov vpliv na višino davčne osnove ter posledično na davčno obveznost podjetja, opredeljena so tudi opredmetena osnovna sredstva in vprašanje poštene vrednosti le-teh, neopredmetena dolgoročna sredstva in izkazovanje stroškov amortizacije ter stroški dela in problem obračunavanja potnih nalogov.

Šesto poglavje je namenjeno predvsem koristim, ki jih imajo vodstvo in zaposleni zaradi uporabe kreativnih prijemov. Prikazane so po posameznih skupinah ljudi (vrhnji management, srednji management, uradniki v podjetju in drugi zaposlenci) ter sredstvih za prikrojitev.

V sedmem poglavju je opredeljen razvoj kreativnega računovodstva v prihodnosti ter mnenja računovodskih strokovnjakov o možnostih njegovega zmanjševanja. Dejstvo je, da strokovno dobro podkovani računovodje postajajo vse bolj kreativni, tako da se njegova vloga krepi in ne zmanjšuje.

Poudariti je treba, da se diplomsko delo ne spušča v podrobnosti in razlage, temveč daje splošen pogled na problematiko kreativnega računovodstva ter prikazuje posledice njegovega pojavljanja v računovodski stroki in gospodarski praksi.

2 TEMELJNI RAČUNOVODSKI IZKAZI

Del postopka računovodskega poročanja o preteklem poslovanju podjetja predstavljajo računovodski izkazi. Njihov namen je predvsem ponuditi informacije o finančnem položaju, njegovih spremembah ter uspešnosti podjetja, ki so koristne širokemu krogu uporabnikov pri poslovnem odločanju.

Slovenski računovodski standardi (v nadaljevanju SRS) opredeljujejo naslednje temeljne računovodske izkaze:

- **bilanco stanja**, ki prikazuje sredstva podjetja in obveznosti njihovih virov financiranja na določen dan (SRS, 2002, str. 165);
- **izkaz poslovnega izida**, ki prikazuje prihodke in odhodke ter poslovni izid podjetja v nekem časovnem obdobju (SRS, 2002, str. 176);
- **izkaz finančnega izida**, ki prikazuje pritoke in odtoke v nekem poslovnem letu in kot tak pomeni povezavo med dvema zaporednima bilancama stanja in vsebuje pomembne informacije za odločanje pri financiranju ter naložbenju (SRS, 2002 str. 185) in

- **izkaz gibanja kapitala**, v katerem so resnično in pošteno prikazane spremembe sestavin kapitala za poslovno leto ali medletna obdobja, za katero se sestavlja (SRS, 2002, str. 192).

2.1 IZRAZNA MOČ BILANCE STANJA

»Bilanca stanja je temeljni računovodski izkaz, ki prikazuje višino in strukturo sredstev in obveznosti do virov sredstev podjetja na določen dan« (Hočevar, Igličar, Zaman, 2000, str. 234). Je statični računovodski izkaz, ker prikazuje višino in strukturo sredstev ter vire financiranja sredstev oziroma obveznosti do virov sredstev podjetja v določenem časovnem trenutku. Poleg tega je bilanca stanja tudi kumulativni računovodski izkaz, saj so iz nje vidne posledice preteklih poslovnih odločitev podjetja, ki se kažejo v višini in strukturi sredstev in obveznosti do virov sredstev. To je razvidno iz tega, da je bilanca stanja na zadnji dan poslovnega leta enaka bilanci stanja na prvi dan naslednjega poslovnega leta.

V bilanci stanja so sredstva vsebinsko razvrščena po načelu likvidnosti, ki upošteva likvidnost posameznega sredstva ali to, koliko je oblika sredstva oddaljena od denarja. Tako so lahko sredstva v bilanci stanja urejena po načelu padajoče likvidnosti (najprej so prikazane najbolj likvidne oblike sredstev) ali naraščajoče likvidnosti (najprej so prikazana sredstva, ki so najbolj oddaljena od denarne oblike). Obveznosti do virov sredstev pa se v bilanci stanja razporejajo po načelu zapadlosti, ki upošteva rok zapadlosti posamezne oblike obveznosti do virov sredstev. Po načelu naraščajoče zapadlosti prikazujemo najprej vire sredstev z najkrajšim rokom zapadlosti in na koncu tiste z najdaljšim, po načelu padajoče zapadlosti pa najprej vire sredstev, ki imajo najdaljši rok zapadlosti (Hočevar, Igličar, Zaman, 2000 str. 234–240).

»Postavke v bilanci stanja se prikazujejo po neodpisani vrednosti kot razliki med celotno vrednostjo in popravkom vrednosti« (SRS, 2002, str. 172). K bilanci stanja mora podjetje priložiti tudi posebno preglednico, ki prikazuje nabavno vrednost in popravek vrednosti neopredmetenih dolgoročnih sredstev in opredmetenih osnovnih sredstev. V prilogi je treba tudi pojasniti, katera osnovna sredstva so pridobljena na podlagi finančnega najema. V zunajbilančni evidenci mora podjetje navesti tudi hipoteke na osnovna sredstva, dana jamstva, zaloge, ki so last drugih podjetij, in vse mogoče obveznosti.

Izrazna moč bilance stanja se kaže v stopnji koristnosti za uporabnike. Ta je odvisna predvsem od izpolnjevanja dveh pogojev: vsebinsko mora ustrezati potrebam uporabnikov in sestavljena mora biti pravočasno glede na potrebe uporabnikov. Kljub temu je njena popolnost s stališča uporabnikovih potreb bistveno okrnjena zaradi številnih dejstev, ki jih zajamemo s pojmom zunajbilančni položaj.

V iskanju čim večje izrazne moči bilance stanja so se v računovodski stroki pojavila razmišljanja o postavkah, pri katerih daje bilanca stanja svojim uporabnikom nekorektne

informacije oziroma kjer je podjetjem »omogočeno«, da z uporabo prijemov kreativnega računovodstva prikazujejo izkrivljeno podobo poslovanja.

Postavke oziroma področja, pri katerih nastajajo nekorektnosti, so predvsem (Bergant, 1998, str. 15–16):

- **dolgoročne finančne naložbe** – v primeru, da so združene lastniške in upniške finančne naložbe, ki se med seboj bistveno razlikujejo;
- **odkupljene lastne delnice** – v kodeksu poslovno finančnih načel je jasno opredeljeno, da se odkupljene lastne delnice ne štejejo kot dolgoročna finančna naložba, pod določenimi pogoji pa se nakup lastnih delnic delniške družbe šteje kot kratkoročna finančna naložba. Tako obravnavanje lastnih delnic je v skladu z računovodsko usmeritvijo vsebine pred obliko;
- **delitev sredstev in obveznosti do virov sredstev s finančnega vidika na kratkoročne in dolgoročne** – s stališča uporabnikov je taka delitev nedvomno potrebna, vendar je na drugi strani lahko tudi zavajajoča. Uveljavljeno sodilo enega leta pomeni čisto formalni prijem in ne zadošča več (13-mesečno posojilo je lahko po vsebini kratkoročno, čeprav ga podjetje v prvem poslovnem letu izkazuje kot dolgoročno; pogodba o obnavljanju kratkoročnega posojila skriva v sebi dolgoročno naravo le-tega, ipd.);
- **neopredmetena dolgoročna sredstva** – mednarodni in slovenski računovodski standardi so precej ohlapni, kar v praksi povzroča veliko težav, saj se pogosto poskuša oblikovati dobiček, zlasti pa zmanjševati izgubo prav prek te bilančne postavke;
- **bruto stanje terjatev** – za zunanje uporabnike je posebno pomemben podatek vseh terjatev in njihovih popravkov vrednosti, z vpeljavo take bilančne sheme bi bistveno povečali primerljivost postavk terjatev v različnih obdobjih;
- **dani in prejeti predujmi** – dani predujmi so vsebinsko ustrezno izkazani kot sestavni del zalog, prejeti pa so iz finančnega zornega kota obravnavani nedosledno, saj je za te obveznosti značilno, da jih bo podjetje poravnalo z izdelki ali storitvami; te obveznosti torej ne pomenijo prihodnjega denarnega toka in to jih bistveno loči od drugih obveznosti, povezanih s poslovanjem. Z ločenim izkazovanjem prejetih predujmov bi bila primerljivost stopnje zadolženosti bistveno večja, ocena trenutne zadolženosti podjetja boljša, s tem pa bi se nedvomno povečala izrazna moč bilance stanja;
- **lastniški kapital** – nekateri teoretiki menijo, da bi bilo smotrno deliti lastniški kapital na del, ki so ga zagotovili lastniki, in del, ki je rezultat poslovanja podjetja;
- **aktivne časovne razmejitve** – zajemajo kratkoročno odložene stroške in nezaračunane prihodke; obe kategoriji sta iz finančnega zornega kota bistveno različni, saj kratkoročno odloženi stroški pomenijo odhodke v prihodnjem obdobju, nezaračunani prihodki pa so praviloma finančno nevtralni.

2.2 IZRAZNA MOČ IZKAZA POSLOVNEGA IZIDA

Izkaz poslovnega izida sodi med temeljne kategorije uspešnosti poslovanja podjetja. Je temeljni računovodski izkaz, ki prikazuje prihodke in odhodke podjetja v določenem obdobju ter ustvarjeni poslovni izid, dobljen na podlagi razlike med prihodki in dohodki. Je dinamičen računovodski izkaz, saj nam kaže uspešnost poslovanja podjetja v določenem obdobju z ustvarjenimi prihodki, nastalimi odhodki in doseženim poslovnim izidom (Hočevar, Igličar, Zaman, 2000, str. 242–243).

SRS 25 (2002, str. 176) predpisujejo dve obliki izkaza poslovnega izida, ki ju lahko podjetja uporabijo. Ti dve obliki sta stopenjski (različici I in II). Tako si lahko podjetje glede na svojo dejavnost in morebitne mednarodne stike samo med dvema izbere obliko izkaza poslovnega izida: anglo-ameriško (različica I) ali nemško (različica II). Našteti obliki izkaza poslovnega izida se razlikujejo po načinu razčlenitve stroškov oziroma odhodkov poslovanja. Za izkaz poslovnega izida po prvi različici je značilna delitev stroškov po funkcionalnih skupinah (proizvajalni stroški prodanih proizvodov, stroški prodaje in stroški splošnih služb), izkaz poslovnega izida po drugi različici pa prikazuje stroške poslovanja po naravnih vrstah (nabavna vrednost prodanega blaga, stroški materiala, stroški storitev, stroški dela, stroški amortizacije, strošek odpisov obratnih sredstev in drugi stroški).

Podjetja morajo k izkazu poslovnega izida priložiti tudi prikaz razporeditve čistega dobička, nerazdeljenega dobička preteklih let oziroma prikaz pokrivanja izgube tekočega leta in neporavnano izgubo preteklih let. Da bi bila omogočena primerjava med ekonomskimi kategorijami med dvema obdobjema, mora ta izkaz poslovnega izida in bilanca stanja prikazovati vrednosti ekonomskih kategorij za dve zaporedni obračunski obdobji, tj. tekoče in preteklo leto.

Ravno tako, kot pri bilanci stanja je tudi pri izkazu poslovnega izida pomembna njegova izrazna moč, ki se kaže kot stopnja koristnosti za uporabnike in je tem večja, čim boljšo analizo omogoča uporabnikom. Vendar tudi pri ekonomskih kategorijah, ki so prikazane v izkazu poslovnega izida, prihaja do nekonsistentnosti. Le-te se lahko pojavijo kot (Bergant, 1998a, str. 20–22):

- **odpisane ali popravljene terjatve iz naslova finančnih naložb** – oblikovati bi morali posebni postavki prihodkov in odhodkov od financiranja iz preteklih let, vendar v okviru postavk rednega poslovanja (npr. izterjane terjatve iz financiranja iz preteklih let);
- **prihodki, ki oblikujejo poslovni izid iz poslovanja** – podjetja pogosto vključujejo pozitivne in negativne tečajne razlike pri prodaji v tujino med prihodke od financiranja in ne med prihodke od poslovanja, to pa bistveno zmanjšuje izrazno moč prihodkov iz poslovanja;
- **izterjane ali odpisane terjatve iz poslovanja** – za izterjane terjatve iz poslovanja iz preteklih let, bi bilo smotno vpeljati novo bilančno postavko – prihodki iz poslovanja iz

- preteklih let, podobno bi morali obravnavati odpis ali popravke terjatev iz poslovanja iz preteklih let in oblikovati novo bilančno postavko: odhodki iz poslovanja iz preteklih let;
- **inventurni primanjkljaj in presežek** – med prihodke in odhodke iz poslovanja sodi dodatna bilančna postavka inventurnega primanjkljaja in presežka, saj gre vsebinsko za popravek poslovnega izida iz naslova poslovanja iz preteklega obdobja na podlagi ugotovitev inventure;
 - **odhodki, ki oblikujejo poslovni izid iz poslovanja** – koristno bi bilo oblikovati bilančno postavko, tj. stroške financiranja poslovanja, ki bi prikazovala negativni saldo vseh prejetih in danih obresti, izkazan po bruto načelu. Ob pozitivnem saldu bi bil le-ta po bruto načelu izkazan v postavki prihodki od obresti in drugi prihodki od financiranja, kar bi zmanjšalo možnost za napačno razlago morebitne izgube iz rednega delovanja v primerjavi z dobičkom iz poslovanja in hkrati bistveno povečalo izrazno moč izkaza poslovnega izida za nadaljnje analiziranje;
 - **prihodki in odhodki od financiranja** – razlika (negativna) med knjigovodsko izkazano vrednostjo lastnih delnic in izkupičkom ob prodaji ne pomeni stroškov financiranja podjetja, ker gre vsebinsko za zmanjšanje kapitala – zato se tovrstne (pozitivne in negativne) razlike včasih napačno štejejo med prihodke in odhodke od financiranja. Poleg tega bi morali tudi pri prihodkih in odhodkih od financiranja oblikovati novi bilančni postavki – drugi prihodki in odhodki iz financiranja iz preteklih let;
 - **izredni prihodki in odhodki** - treba bi jih bilo razdeliti na tiste, ki so nastali zaradi dogajanj v obračunskem obdobju, in na tiste iz preteklih let.

Iz zgoraj navedenega je mogoče zaključiti, da je izrazna moč izkazanega celotnega dobička v izkazu poslovnega izida odvisna od ustreznega izkazovanja postavk prihodkov in odhodkov: od njihove ločitve na tekoče in pretekle ter na tiste iz rednega poslovanja in tiste zunaj njega. Pri tem ni bistveno, ali so posamezne postavke podrobneje razčlenjene v izkazu poslovnega izida ali pa so v pojasnilih k računovodskim izkazom podane ustrezne obrazložitve (Glasner, 2002).

2.3 MEDSEBOJNA POVEZAVA BILANCE STANJA IN IZKAZA POSLOVNEGA IZIDA

Če upoštevamo računovodsko predpostavko časovne neomejenosti delovanja podjetja, lahko iz končne bilance stanja vidimo, kako je bilo podjetje v poslovnem letu uspešno. Iz tega izhaja, da je izkaz poslovnega izida samo vmesni izkaz, v katerem beležimo vse prihodke in odhodke poslovanja ter ob koncu obdobja poslovni izid prenesemo v bilanco stanja. S tem ugotovimo, ali se je premoženje podjetja v poslovnem letu povečalo ali zmanjšalo, kar predstavlja neposredno povezavo bilance stanja in izkaza poslovnega izida.

Povezanost bilance stanja in izkaza poslovnega izida opredeljuje tudi Mayr (2000, str. 21–78), kjer prikaže vpliv posamezne postavke iz bilance stanja na bilančne postavke izkaza poslovnega izida. Njegove ugotovitve so:

- **neopredmetena dolgoročna sredstva** so naložbe v pridobitev materialnih pravic ali dolgoročno vračunljivi stroški in izdatki, ki nastajajo pri poslovanju podjetja in kot taki ustvarjajo poslovne zmogljivosti (stroški raziskovanja, organizacijski stroški, blagovna znamka, dobro ime, koncesije, patenti, licence) – z izkazom poslovnega izida so sredstva povezana prek postavke stroškov amortizacije, realnost obračunane amortizacije pa v veliki meri vpliva na uspeh podjetja;
- **opredmetena osnovna sredstva** so stvari, ki jih podjetje ima, pridobi ali izdeli, ki niso namenjene za prodajo in jih ima podjetje v lasti ali finančnem najemu, da lahko z njimi opravlja svojo dejavnost ali pa vzdržuje in popravlja druge stvari (zemljišča, objekti, oprema, večletni nasadi, drobn inventar, osnovna čreda in drugo). Povezava z izkazom poslovnega izida je sorodna kot pri neopredmetenih dolgoročnih sredstvih, in sicer prek stroškov amortizacije;
- **dolgoročne finančne naložbe** so zneski, vezani na vračilni rok, daljši od enega leta ali za nedoločen čas. To so naložbe podjetja v druga podjetja za daljši rok, namenjene pa so pridobivanju prihodkov od financiranja in drugim koristim ali ohranjanju in povečevanju vrednosti vloženih sredstev. Mednje sodijo naložbe v kapital drugih podjetij (kupljene delnice, pridobljeni deleži in pridobljene celote kapitala drugih podjetij), dolgoročno dana posojila na podlagi posojilnih pogodb ali v obliki odkupljenih obveznic, dolgoročni depoziti in varščine ter naložbe v odkupljene lastne delnice podjetja. Bilančna postavka dolgoročnih finančnih naložb in bilance stanja je povezana s postavkami finančnih prihodkov ali oblikovanimi popravki ali odpisi vrednosti v izkazu poslovnega izida;
- **zaloge** so opredmetena sredstva, namenjena prodaji v okviru rednega poslovanja, in sredstva v proizvodnji, katere učinki bodo namenjeni takšni prodaji, ter sredstva, ki na bi bila porabljena pri izdelovanju proizvodov ali opravljanju storitev, namenjenih za prodajo. Postavka zalog je z izkazom poslovnega izida povezana prek bilančne postavke poslovnih odhodkov (stroški materiala, odhodki, vezani na prodane zaloge). Če se oblikujejo popravki vrednosti zalog, je ta postavka povezana tudi z odhodki, ki vsebinsko obravnavajo popravek vrednosti gibljivih sredstev;
- **terjatve** so ena izmed oblik sredstev in kot take na premoženjsko-pravnih in drugih razmerjih zasnovane pravice zahtevati od nekoga plačilo dolga, dobavo določenih izdelkov ali izvršitev določenih storitev. Glede na rok zapadlosti ločimo dolgoročne (zapadejo v plačilo v več kot letu dni) in kratkoročne (zapadejo v plačilo v enem letu). Med dolgoročne terjatve sodijo blagovni krediti, dane varščine, potrošniški krediti in drugo, med kratkoročne pa terjatve do kupcev, do podjetij v skupini, do drugih povezanih podjetij, terjatve iz naslova obresti, predujmov in varščin, terjatve iz naslova deležev od dobička ter druge kratkoročne terjatve. Povezava z izkazom poslovnega izida poteka preko postavke poslovnih in finančnih prihodkov ter odhodkov, ki vsebinsko obravnavajo popravek vrednosti gibljivih sredstev;

- **kratkoročne finančne naložbe** so zneski, vezani na vračilni rok največ leta dni, lahko pa so tudi del dolgoročnih naložb, ki zapadejo v plačilo v poslovnem letu po datumu bilanc stanja. Sem sodijo delnice in deleži, kupljeni za prodajo, dana kratkoročna posojila, kratkoročni depoziti in varščine ter kratkoročne naložbe v odkupljene lastne delnice podjetja. Sorodno kot pri dolgoročnih finančnih naložbah poteka povezava z izkazom poslovnega izida prek postavke finančnih prihodkov in oblikovanih popravkov ali odpisov vrednosti;
- **kratkoročne časovne razmejitve** ločimo na aktivne in pasivne. Med aktivne časovne razmejitve uvrščamo kratkoročno odložene stroške (odhodke) in prehodno nezaračunane prihodke, med pasivne pa vnaprej vračunane stroške (odhodke) in kratkoročno odložene prihodke. Bilančni postavki aktivnih in pasivnih časovnih razmejitev sta tesno povezani z izkazom poslovnega izida, saj pomenijo prihodke ali stroške (odhodke), ki niso prikazani v izkazu poslovnega izida. Praviloma omejeni prihodki ali odhodki še ne izpolnjujejo pogojev, da bi lahko v resnici postali prihodki ali odhodki, in so zato kratkoročno razmejeni na omenjenih postavkah;
- **kapital** je v računovodskem pomenu lastniška vloga. Sestavljen je iz vpoklicanega kapitala, kapitalskih rezerv, rezerv iz dobička, prenesenega čistega dobička iz prejšnjih let ali prenesene izgube iz prejšnjih let, prevrednotovalnega popravka kapitala in prehodno še nerazdeljenega čistega dobička ali še ne poravnane čiste izgube poslovnega leta. Pozitivni ali negativni poslovni izid podjetja neposredno vpliva na kapital podjetja. Konec leta se postavka dobička ali izgube prenese na konta stanja in tako se pokaže dobiček ali izguba v bilanci stanja. Čisti dobiček povečuje vrednost sredstev, na pasivni strani pa se prikaže v bilančni postavki nerazdeljeni čisti dobiček (ali izguba) poslovnega leta;
- **dolgoročne rezervacije** so v bistvu dolgoročne pasivne časovne razmejitve, ki jih podjetje vzpostavi za obveznosti, za katere pričakuje, da bodo nastale šele čez več kot leto dni, in za obveznosti, katerih nastanek in velikost sta negotova. Sem sodijo dolgoročno odloženi prihodki, dotacije iz proračunov v osnovna sredstva, dolgoročno vnaprej vračunani stroški za velika popravila, prodajne garancije, pričakovane izgube, pokojnine ter slabo ime. Dolgoročne rezervacije se oblikujejo v breme poslovnega izida, to pomeni, da ga v obdobju nastanka zmanjšujejo. V obdobju njihovega črpanja zmanjšujejo odhodke in tako vplivajo na izid poslovanja. Če dolgoročne rezervacije niso porabljene, se prenesejo v izid tako, da ga zvišajo;
- **obveznosti podjetja** se delijo na dolgoročne in kratkoročne, nadalje pa še na tiste iz poslovanja in financiranja. Kratkoročne obveznosti iz poslovanja zajemajo obveznosti do dobaviteljev, zaposlenih, premije, varščine, obveznosti iz poslovanja za tuj račun in druge kratkoročne obveznosti. Med kratkoročne obveznosti iz financiranja pa sodijo izdani vrednostni papirji in dobljena posojila. Dolgoročne obveznosti iz poslovanja zajemajo dobljene kredite in druge obveznosti, dolgoročne obveznosti iz financiranja pa dobljena posojila in vloge. Dolgoročne obveznosti podjetja so torej pomemben vir kakovostnega financiranja. Cena dolgov podjetja se izraža v obrestih, ki so kot strošek dolžniškega financiranja postavka izkaza poslovnega izida. Pri presojanju cene dolgov moramo ugotoviti razliko med dobičkonosnostjo vloženih (izposojenih) sredstev in ceno dolgov. Če je ta razlika

pozitivna (cena dolgov nižja od dobičkonosnosti sredstev), podjetje z uporabo dolga sledi cilju povečanja dobička oziroma premoženja lastnikov in obratno.

3 NEPRAVILNOSTI V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

V nadaljevanju diplomskega dela so prikazane metode kreativnega računovodstva, ki jih podjetja uporabljajo za ponazoritev boljših oziroma slabših poslovnih rezultatov oziroma kar jim tisti trenutek najbolj ustreza. Da bi razumeli pomen kreativnih prijemov, je v tem poglavju najprej potrebno opredeliti razliko med napako in prevaro.

3.1 OPREDELITEV NAPAKE

Mednarodni revizijski standardi (v nadaljevanju MRS) napako opredeljujejo kot »mišljeno nenamerno pomoto v računovodskih informacijah« (1994, str. 104). Prav tam navajajo naslednje napake:

- matematične ali pisarniške napake v evidencah in računovodski podatkih,
- spregled ali napačno razumevanje dejstev in
- napačno uporabo računovodskih usmeritev.

»Za preprečevanje in odkrivanje prevar in napak je odgovorno poslovodstvo, ki mora skrbeti za izvajanje in nenehno delovanje ustreznega sistema notranjega kontroliranja. Tak sistem sicer zmanjšuje, vendar ne odpravlja možnosti za nastanek prevar in napak« (MRS, 1994, str. 104). Za preprečevanje in odkrivanje prevar in napak je odgovorno poslovodstvo.

3.2 OPREDELITEV PREVARE

»Z izrazom prevara so mišljene namerno napačne navedbe računovodskih informacij¹ enega ali več članov poslovodstva, sodelavcev obravnavanega podjetja ali tretjih oseb« (MRS, 1994, str 103.). Kot prevaro lahko klasificiramo naslednja dejanja:

- prikrojevanje, ponarejanje ali spreminjanje evidenc oziroma listin,
- nezakonito prisvajanje sredstev,
- prikrivanje ali opuščanje učinkov poslovni dogodkov v evidencah ali listinah,
- evidentiranje poslovnih dogodkov, ki se niso zgodili,
- (namerno) napačna uporaba računovodskih usmeritev.

Pri namernem neresničnem prikazovanju oziroma prikrivanju pomembnih dejstev je potrebno poudariti, velik pomen vplivanja na prevarano stranko ter škoda, ki jo prevarana stranka utrpí.

¹ Izraz računovodske informacije se v tej definiciji nanaša na računovodske izkaze.

Prevare lahko razvrstimo v dve skupini: z računovodskim sistemom evidentirane in neevidentirane prevare. Evidentirane prevare nastanejo znotraj računovodskega sistema. Knjižene so, vendar na način, ki prikriva sled nastanka »poslovnega« dogodka. Kljub prikrivanju sled in s tem možnost odkritja še vedno obstoji. Za razliko od knjiženih prevar, so neevidentirane toliko bolj prikrite, ker nastanejo zunaj računovodskega sistema in jih zato še težje odkrijemo. Navadno so to primeri neevidentiranih gotovinskih popustov dobaviteljev, različne podkupnine uslužbencem podjetja in podobno.

»Odkrivanje napak, predvsem pa prevar, povzroča revizorjem veliko težav, saj jih morajo, preden jih odkrijejo, predvideti in nato uporabiti ustrezne revizijske postopke. Predvsem pa morajo vedeti, kje v revidirani družbi se lahko pojavijo in zakaj« (Skitek, 2000, str. 7–8).

4 POJEM KREATIVNO RAČUNOVODSTVO

V strokovni literaturi ne obstaja enotna definicija pojma kreativno računovodstvo (ang. *creative accounting*), v splošnem pa bi lahko rekli, da je kreativno računovodstvo proces, v katerem računovodje uporabljajo svoje strokovno znanje računovodstva za manipuliranje s podatki, ki so prikazani v njihovih finančnih poročilih in računovodskih izkazih. Gre za nekakšen simptom, ki lahko nakazuje propad podjetja. Običajno se uporablja kot dimna zavesa za skrivanje pravih rezultatov in s tem prikazovanje nerealne kreditne sposobnosti podjetja (Mathews, Perera, 1991, str. 228–229).

Kljub temu da ima kreativno računovodstvo tudi pozitivne učinke, pa se v nasprotju s pojmom ustvarjalno, večinoma pojmuje kot pojem z negativnim prizvokom. Za pozitivno se kreativno računovodstvo pojmuje ob primerni rabi, kadar gre za inovativno delovanje, uresničevanje izvirnih zamisli, ki pa še vedno izkazujejo pošteno stanje finančnih tokov v podjetju (Vremec, 1995, str. 16). Poleg angleškega izraza »*creative accounting*« se pojavljata tudi angleška izraza »*cute accounting*«, pri katerem interpretacijo računovodskih standardov raztegnejo do skrajnih meja, ne glede na pravo vsebino obravnavanih poslovnih dogodkov, ter izraz »*cooking the books*«, s katerim se označuje zavajajoč in goljufiv način poročanja. Kot je že bilo omenjeno, splošno priznane definicije ni, zaradi prilagodljivosti načel in predpisov v računovodstvu pa je ni mogoče preprosto zasnovati. Kreativno računovodstvo z negativnim prizvokom je lahko vsaka računovodska metoda obravnave podatkov, ki ne ustreza splošno priznani praksi rabe ali predpisanim standardom in načelom. V skrajnem primeru pa je to vsaka računovodska metoda, ki raje predstavlja stanje tako, kot je zaželeno pri pripravljalcu informacij, kot pa dejansko stanje. Gre torej za manipuliranje z računovodskimi postavkami ali prirejeno evidentiranje poslovnih dogodkov o izrabljanju zakonskih nepopolnosti in nedodelanosti (Naser, 1993, str. 59).

Če se ozremo nazaj, vidimo, da je računovodstvo zgodovinsko kreativno že samo po sebi, saj je skozi stoletja samo razvilo mnogo metod obravnavanja poslovnih dogodkov. Pojem kreativnega računovodstva, ki ga poznamo danes, tako ni nov fenomen, saj so se njegovi elementi začeli pojavljati že v 19. stoletju, v dobi hitrega razvoja kapitalističnega gospodarstva (Mackenzie, 1998, str. 161). V tem času se je pojavila potreba po periodičnem poročanju, obračunavanju amortizacije, revalorizaciji sredstev, vrednotenju zalog ter nadzoru delitve dobička. V tem časovnem obdobju stroka ni vplivala na pripravo finančnih poročil. Zelo pa je postala pomembna časovna komponenta oskrbe z informacijami in vrednotenje sredstev. V 20. stoletju je večjo vlogo dobila državna in strokovna regulacija, pojavile pa so se tudi spremembe v računovodski naravnosti, ki so se osredotočile na prihodnost. S tem se je v računovodstvo prineslo tudi več poenotenosti in reda, rečemo pa lahko, da kljub temu danes obstaja še veliko vzrokov, razlogov in možnosti za uporabo metod kreativnega računovodstva, čeprav nas pri tem omejuje zakonodaja ter standardi. Marsikomu ostaja močna želja po spremembi računovodskih izkazov, saj vsakdo želi prikazati poslovanje svojega podjetja kot »dobro zgodbo« (Katz, 2002).

4.1 NAJPOGOSTEJŠE OBLIKE KREATIVNEGA RAČUNOVODSTVA

V svetu se srečujemo z različnimi oblikami kreativnega računovodstva. Med državami, ki se poslužujejo teh metod tudi Slovenija ni nikakršna izjema. Pri nas imamo povprečno majhna podjetja, primerne temu pa so tudi prevare in prikrivanja. Višina le-teh ne dosega vrtočlavih števil, kot v tujini, vendar to ne pomeni, da ne predstavljajo težav. Najpogostejše oblike kreativnega računovodstva, ki se jih poslužijo podjetja v Sloveniji pa so predstavljena v nadaljevanju.

4.1.1 Preoblikovanje računovodskih izkazov

SRS predpisujejo obliki bilance stanja in izkaza poslovnega izida, kot temeljna računovodska izkaza. V SRS 24 in SRS 25 je določen minimalni obseg podatkov, vrstni red in obvezna razčlenba postavk sredstev in obveznosti do virov sredstev ter prihodkov in odhodkov pri podjetjih. Uporaba določene oblike izkazovanja je odvisna od velikosti podjetja, vendar pa lahko podjetje za svoje potrebe predpisane postavke še podrobneje razčleni. Tako lahko računovodski strokovnjak vpliva na preglednost, razumljivost in izrazno moč izdelanih bilanc in poslovnih poročil v skladu z začrtano bilančno politiko in bilančnimi cilji.

Poslovodstva morajo po Zakonu o gospodarskih družbah (1994) izdelati tudi letna poročila, saj se uporabniki računovodskih informacij ne zadovoljijo samo s suhoparnimi računovodskimi izkazi. Tako poročilo je sestavljeno iz letnega računovodskega poročila in poslovnega poročila. Sestavni del računovodskega poročila pa so poleg računovodskih izkazov tudi pojasnila, v katerih mora poslovodstvo jasno in natančno ter na enem mestu pojasniti računovodske rešitve, uporabljene v računovodskih izkazih. Če so se v nekem

obdobju spremenile računovodske rešitve, ki pomembno vplivajo na informacije računovodskih izkazov (npr. sprememba vrednotenja zalog), mora poslovodstvo v računovodskem poročilu opisati spremembo, navesti razloge zanjo in njeno velikost. Ta zahteva po dodatnih pojasnilih k računovodskim izkazom omejuje možnost uporabe kreativnih prijemov računovodstva pri oblikovanju bilance stanja in izkaza uspeha.

Ravno tako so v SRS 24 in 25 navedene postavke, pri katerih mora podjetje podati ustrezne informacije v prilogah in pojasnilih. Podrobneje pa pojasnila računovodskih izkazov niso opredeljena ne v zakonu in ne v standardih, zato naj bi družbe v danih okvirih samostojno opredelile obseg takšnih pojasnil (Vezjak, 1996, str. 115).

Kljub vsem omejitvam in predpisom pa se v praksi pojavi:

- strnjeno prikazovanje postavk v bilanci stanja in izkazu poslovnega izida, ki zmanjšuje preglednost in tudi njuno izrazno moč;
- izpostavljanje položajev, ki so v nekem časovnem trenutku za podjetje najugodnejši: če podjetje želi prikazati povprečen ali manj ugoden položaj v bilanci stanja, izpostavi pozicije, ki prikazujejo poslovne ovire, njihov negativni vpliv na podjetje, preteča tveganja in pesimistični scenarij, če pa želi prikazati pozitiven položaj podjetja, bo postavilo v ospredje postavke, ki bodo bralcu poudarile ekonomsko moč podjetja in njegove primerjalne prednosti.

Za doseganje večje informacijske izrazne vrednosti izkaza poslovnega izida ter izpostavitve ugodnih stanj in procesov je potrebno pri prihodkih ločeno prikazati ustvarjanje in prodajo poslovnih učinkov iz osnovne (tudi stranske in pomožne), trgovinske, finančne dejavnosti in drugih prihodkov. Na strani stroškov in odhodkov je potrebno ločeno prikazati neposredne in splošne (režijske) stroške, proizvodne, nabavne, upravne in prodajne stroške in odhodke iz proizvodne, trgovinske in finančne dejavnosti (Koletnik, Kokotec-Novak, 1994, str. 255–256).

4.1.2 Ustvarjanje tihih rezerv in izgub

Ustvarjanje tihih rezerv (ang. *secret reserves*) je v podjetjih zelo aktualno, le-te pa je potrebno razlikovati od skritih rezerv². SRS 8, ki definira kapital in vse njegove sestavne dele, opredeljuje rezerve iz dobička kot namensko zadržan del čistega dobička iz prejšnjih let, s katerim se poravnavajo možne izgube v prihodnjih letih (SRS, 2002, str. 75). Rezerve se pri delitvi dobička povečujejo, zmanjšujejo pa pri poravnavanju izgub.

² Tihe rezerve so tiste rezerve, ki niso vidne neposredno iz bilance stanja, so pa predstavljene v poslovnem poročilu ali v dodatku k bilancam. O skritih rezervah govorimo, ko te sicer obstajajo, vendar niso transparentne ne v bilanci stanja ne v dodatku in ne v letnem poslovnem poročilu (Koletnik, Kokotec-Novak, 1994, str. 303). Navadno so špekulativne narave in zato nedopustne (Kokotec – Novak, Korošec, Melavc, 1997, str. 321).

Podjetje si ustvarja tihe rezerve za primer nastanka ekonomskih težav. Le-te si lahko oblikuje na več načinov:

- s pospešeno amortizacijo stalnih sredstev in z intenzivnim računanjem stroškov investicijskega vzdrževanja;
- z vrednotenjem zaloge proizvodov in nedokončane proizvodnje po nabavnih vrednostih ali proizvodnih stroških, nižjih od iztržljive vrednosti;
- s preprečevanjem odhodkov ali zmanjševanjem poslovnega izida z odpisovanjem tveganih neplačanih terjatev in finančnih naložb ter s povečevanjem rezervacij;
- z uporabo neustreznih revalorizacijskih metod v razmerah nestabilne denarne enote;
- z vračunavanjem velike porabe materiala v obliki visokih nabavnih ali povprečnih cen med redne poslovne stroške in odhodke in
- s samodejnim oblikovanjem tihih rezerv z nerealno oceno vrednosti, ki se v tekočem letu pojavljajo kot stroški.

Različne vrste tihih rezerv lahko nastajajo tudi zaradi pretiranega spoštovanja načela previdnosti, zaradi uporabe različnih politik bilanciranja, zaradi nemogočega natančnega ovrednotenja sredstev ali pa zgolj zaradi osebnih interesov izdelovalca bilance.

Ravno tako se v nasprotnih primerih s precenjevanjem aktive in podcenjevanjem pasive oblikujejo tihe izgube, ki pa so tako ene kot druge v praksi različno obravnavane in dopustne. Sicer so težava nekega obdobja, saj se prej ali slej razkrijejo, najkasneje, ko se sredstvo ali obveznost dokončno izloči iz poslovanja (Koletnik, Kokotec-Novak, 1994, str. 301–303).

4.1.3 Poliranje oken

Prilagajanje računovodskih izkazov in finančnih poročil zato, da se doseže boljši finančni položaj podjetja na določen dan, na primer na dan bilanciranja ali najetja posojila, lahko poimenujemo poliranje oken (ang. *window-dressing*). V praksi je mogoče skoraj vsako postavko iz bilance stanja oziroma izkaza poslovnega izida prilagoditi tako, da nam prikazuje zeleno stanje. To lahko storimo bodisi z bruto in neto izraženimi postavkami, lahko pa tudi s prerazporejanjem odhodkov in prihodkov v različna obdobja in podobnimi kreativnimi prijemi.

Na računovodske izkaze, s tem sta mišljena predvsem bilanca stanja in izkaz poslovnega izida, pa lahko vplivamo z ukrepi in instrumenti, ki se uporabljajo neposredno pred dnevom bilanciranja. Ker sta bilanca stanja in izkaz poslovnega izida tesno povezana, pa ti instrumenti delujejo v obratni smeri. Tako ukrepi, ki na eni strani izboljšujejo finančno strukturo bilance stanja, na drugi strani poslabšujejo rezultat v izkazu poslovnega izida in obratno.

Finančno strukturo bilance stanja, torej odnos med dolgoročno vezanimi sredstvi in kapitalom ter kratkoročnimi sredstvi in obveznostmi, je mogoče izboljšati na več različnih načinov

(Čokelc, 1993, str. 36). Eden izmed teh je na primer ta, da je možno pospešiti vnovčevanje terjatev in kratkoročnih finančnih naložb ter hkrati poravnati dospele obveznosti. Dolgoročne obveznosti je mogoče reprogramirati, hkrati pa tudi konvertirati kratkoročne obveznosti v dolgoročne. Tudi zmanjšanje obsega nabave surovin in trgovinskega blaga ali odlaganje nabave opredmetenih osnovnih sredstev ugodno vpliva na finančno strukturo.

4.1.4 Glajenje prihodkov

Proces zniževanja ustvarjenih dobičkov v uspešnih obdobjih in odlaganje le-teh v manj uspešna ali neuspešna obdobja poslovanja z namenom prikaza stabilnega toka prihodkov v podjetju imenujemo glajenje prihodkov (ang. *income smoothing*) (Mathews, Perera, 1991, str. 234). To je mogoče predvsem zaradi delitve poslovnih rezultatov v več obračunskih obdobjih.

V praksi se ta prijem uporablja iz več razlogov. Stalen, izravnani tok prihodkov, ki odseva stabilnost, moč in rast v podjetju ter sposobno vodstvo vlagateljem zelo ugaja. To se lahko pokaže v višji ceni že izdanih vrednostnih papirjev takega podjetja. Stabilnost prihodkov in izkazanega dobička ravno tako ustreza tudi poslovodstvu predvsem ob delitvi dobička med lastnike in poslovodstvo, saj to pomeni izplačila večjih nagrad, ker pri poslovanju ni neugodnih in prevelikih pretresov.

Pri glajenju prihodkov gre v bistvu za prerazdeljevanje, zadrževanje in skrivanje dobičkov, pri tem pa ločimo realno in umetno glajenje (Mathews, Perera, 1991, str. 234). Pri prvem se odloča, ali bo neki izdatek aktiviran takoj ali pozneje, pri umetnem glajenju pa se razvrščajo prihodki različno na več obračunskih obdobjih in se pri tem posledično spreminja poslovni izid. Pri opisani metodi so občutljive predvsem bilančne postavke, kjer ima računovodja možnost uporabe različnih metod vrednotenja, obračunavanja in odpisovanja.

4.1.5 Zunajbilančno financiranje

Pri zunajbilančnem financiranju (ang. *off-balance-sheet financing*) celotni dolg podjetja naraste, vendar to iz finančnega poročila ni razvidno, in tako zakriva resnično sliko o obveznostih podjetja. Tako mu omogoči izkaz uspešnejšega poslovanja in, če je potrebno, tudi lažji dostop do sredstev in posojil. V najboljšem primeru se lahko metodo uporabi kot premostitveni ukrep, saj je treba dolg ob zapadlosti dokončno poravnati, zato mora podjetje zbrati sredstva za njegovo odplačilo (Mathews, Perera, 1991, str. 235).

V zunajbilančni evidenci se obravnavajo poslovni dogodki, ki ne vplivajo neposredno na postavke v bilanci stanja in izkazu poslovnega izida, so pa kljub temu pomembni za ocenjevanje uporabljanja tujih sredstev, prihodnjih obveznosti, nadzorovanja poslovanja in informiranja. Ob izdelavi bilance stanja se postavke zunajbilančne evidence vnesejo za seštevkom bilančnih postavk. Tu se evidentirajo hipoteke na osnovna sredstva, zaloge drugih

podjetij, dana jamstva, mogoče prihodnje obveznosti podjetja, ipd. Tu je potrebno omeniti poslovni najem, pri katerem najemodajalec ne izkazuje najetega sredstva v svoji bilanci, znesek časovno porazdeljene najemnine pa mu v celoti pomeni odhodek tekočega poslovanja (Bergant, 1995, str. 259). Tak položaj lahko nastane zgolj zaradi smotrnosti najema ali pa lahko postane predmet špekuliranja.

4.2 RAZLOGI ZA UPORABO KREATIVNEGA RAČUNOVODSTVA

Schilit (2002, str. 28) navaja razloge, ki skušajo razložiti vzroke nastanka prevar v računovodstvu. Podjetja se kreativnih metod poslužujejo, ker:

- se izplača,
- je preprosto in
- je malo verjetno, da bo prevara odkrita.

Eden izmed razlogov za prevarantsko računovodsko poročanje je ponavadi tudi želja, da bi se neupravičeno povečal ugled organizacije v javnosti in bi tako na trgu pridobila prednost (npr. povečanje bonitete podjetja za sklepanje poslov). Iz tega je tudi razvidno, da nagib za prevarantsko računovodsko poročanje ni nujno osebno okoriščanje. Pogosto pa greši nižje vodstveno osebje, od katerega poslovodje zahtevajo boljše izide, ki pa jih ob običajnih delovnih razmerah ni mogoče doseči (Povh, 2003, str. 11).

4.2.1 Finančni motivi

Med finančne motive lahko kot najbolj značilno štejemo željo po znižanju davka, kjer lahko podjetje kot davkoplačevalec v okviru veljavne zakonodaje išče zase najbolj ugodne računovodske rešitve glede davčnih stopenj, davčnih osnov in odvajanja dajatev. Vsako podjetje si želi uveljaviti davčne olajšave, da bi si zmanjšalo svoje davčne obveznosti³ ali bi jih celo odložilo na poznejša leta. Vse to še posebej velja za dobiček, ki je zaradi različne višine tudi različno obdavčen. Larson (1990, str. 1116) pravi, da »neprevidno izkazovanje prevelikih dobičkov lahko podjetje pripelje do nepotrebno visoke davčne obveznosti, poleg tega pa se pojavijo pritiski za zvišanje izplačil zaposlenim in vlagateljem ter posledično močnejša nihanja cen vrednostnih papirjev«. Prevelika izplačila dividend bi namreč lahko ogrozila trajni obstoj in krepitev podjetja, kar pa ne bi bilo v interesu lastnikov kapitala. Zato poslovodstvo prijavi takšen letni obračun, ki bo vlagateljem onemogočil prejem pretiranih dobičkov (Larson, 1990, str. 1116).

³ Davčno izogibanje je povsem zakonito zniževanje davčne obveznosti ali preprečitev njenega nastanka. Potrebno ga je ločiti od pojma davčna utaja, ki pomeni zanikanje in prikrivanje obstoječe obveznosti oziroma zavestno prikrivanje prihodkov, zavezanih obdavčitvi (Larson, 1990, str. 1116).

4.2.2 Odnos med udeleženimi stranmi

Sam odnos med udeleženimi stranmi lahko razdelimo v različne skupine⁴. V odnosih med računovodsko oziroma revizorsko družbo in naročnikom računovodskih in revizijskih storitev naj ne bi bili dopustni nikakršni vplivi na objektivnost in neodvisnost obeh udeleženi strani. Današnji poslovni svet pa je zaradi številnih dejavnikov, ki lahko vplivajo na odnos med strankama, ravno v nasprotju s prej navedeno željo (Cassidy, 2002, str. 1–13).

Kot prvi primer odnosa lahko navedemo **preveliko odvisnost od stranke** ali od povezane skupine strank. V primeru, da velikost prihodka od posamezne stranke predstavlja znaten delež celotnega prihodka računovodske družbe, lahko trdimo, da med njima obstaja odvisnost, zlasti, če je ta stranka za družbo prestižnega pomena. S problemom pomembnosti stranke se soočajo predvsem mlada računovodska podjetja, ki se šele želijo uveljaviti. Težava je v tem, da se lahko uklonijo njenim zahtevam ali željam, ki niso nujno v skladu z načeli poštenega poslovanja. Njihov obstoj pa je lahko resno ogrožen, če postanejo denarno povsem odvisna od strankinih plačil oziroma nimajo drugih utečenih poslov in strank.

Naslednji odnos predstavljajo **sorodstveni ali osebni odnosi med zaposlenimi** obeh udeleženi strani, ki ravno tako predstavljajo resno nevarnost neodvisnosti in integritete. V razmerju do strank naj ne bi bile dovoljene kakršnekoli povezave in sodelovanja na podlagi teh odnosov. V primerih sorodstvenih in osebni odnosov med zaposlenimi pa se lahko pojavijo interesi, ki niso enaki interesom podjetja.

Nič manjši problem danes ne predstavlja **sprejemanje daril, storitev, pretirane gostoljubnosti in drugih ugodnosti**. Danes so zlasti v tistem delu sveta, ki se iz socializma preobrača v kapitalizem, težnje brezobzirnega liberalizma, ki ne pozna meja in praviloma temelji na znanju in delu. Koristi od podkupovanja so torej odraz defektnosti tržnih mehanizmov in so praviloma kratkoročne. To pomeni, da v nekaterih državah sicer sklepanje poslov brez sprejemanja daril, storitev in drugega, dejansko ni mogoče in so te geste same po sebi umevne, vendar pa je težko začrtati mejo, kaj je darilo in kaj je poskus podkupnine oziroma katero dejanje se šteje kot koruptivno.

4.2.3 Drugo

Poznamo še nekaj razlogov za negativno rabo kreativnega računovodstva, ki ne sodijo v zgornji dve skupini in so navedene v nadaljevanju. Le-te Naser (1993, str. 64–65) ter Mathews in Perera (1991, str. 230–231) razdelijo v več skupin.

⁴ Za samo zaščito vlagateljev pred morebitno kreativno oblikovanimi finančnimi izkazi oziroma v primeru konfliktnega odnosa med stranmi, so v Združenih državah Amerike v letu 2002 sprejeli Sarabanes-Oxeley Act.

Hitreje od napredovanja zakonodaje oziroma računovodskih standardov napreduje **razvoj tehnologije in načinov poslovanja**. V današnjem času računovodska stroka brez sodobnih predpisov zaostaja za potrebami poslovnega sveta in za nove izzive nima druge alternative kot uporabo inovativnih metod oziroma metod kreativnega računovodstva.

Metod kreativnega računovodstva pa se bo poslužilo tudi **neuspešno poslovodstvo**, ki bo svojo nesposobnost oziroma storjene napake skušalo prikriti, reševanje problemov pa odložiti na prihodnost. Z razvojem korporacij in globalizacijo postajajo pritiski po dobrih poslovnih rezultatih poslovodstva vse večji. Da te rezultate doseže, je pripravljeno storiti vse, kakor tudi to, da bi obdržalo svoj položaj in moč, saj lahko v nasprotnem primeru nastopijo kadrovske spremembe.

Naslednji razlog je **nejasnost računovodskih predpisov, zakonodaje in načel**, ki uporabljajo zelo široko prilagodljive pojme pri predpisovanju, kako naj bodo izdelana in predstavljena računovodska poročila. Na eni strani dajejo vtis poenotenosti, na drugi strani pa dopuščajo širok spekter računovodskega obravnavanja za vsak posamezni problem. Nepopolno definirani koncepti »resničnosti in poštenosti« in »bistvenosti« pa še dodatno otežijo nejasnost in prilagodljivost zakonov. Ti koncepti puščajo veliko prostora za vrednotenje prvin poslovanja, kar je zelo subjektiven postopek in za kar je praktično nemogoče predpisati enotno vrednost in omejitve. Seveda je postavljen okvir vrednotenja, znotraj njega pa je dovoljena in sprejemljiva določena raven kreativnosti.

Eden od razlogov je tudi **rastoča nestabilnost in negotovost svetovnih denarnih trgov**, v mislih imamo predvsem obrestne mere, stopnjo inflacije in drseče devizne tečaje, kar pa ima zelo velik vpliv na uspešnost poslovanja. Podjetje, ki mu je ustvarjanje dobička dolgoročno eden temeljnih ciljev, je prav zaradi rednega soočanja s temi problemi zelo motivirano za uporabo kreativnih metod za »zmanjšanje« tveganj v konkurenčno tržnem gospodarstvu.

Veliki institucionalni vlagatelji pritiskajo oziroma lahko silijo podjetja k manipuliranju s podatki o poslovanju, da bi zadovoljila zahteve finančnih trgov, ki iščejo stabilno rast zaslužkov in se negativno odzovejo takoj, ko se rezultati razlikujejo od pričakovanih. Večina zainteresiranih (npr. sedANJI in bodoči mali vlagatelji) obravnava le nekaj številčnih pokazateljev stanja v podjetju in se ne pogloblja v pravo stanje za temi številkami, zato je možno z manipulacijo podatkov vplivati na javna mnenja.

Podjetje pa lahko z resnico tudi ekonomizira tako, da poroča pravilno, vendar nepopolno. To pomeni, da določene informacije objavi le, če mu to koristi, v nasprotnem primeru pa jih zamolči. Vse skupaj je odvisno od tega, kakšen je finančno-premoženjski položaj podjetja in kakšnega v realnosti želi prikazati.

5 **PODROČJA UPORABE METOD KREATIVNEGA RAČUNOVODSTVA**

Zunanji uporabniki računovodskih informacij imajo večinoma na voljo samo informacije iz računovodskih izkazov in prilog ter pojasnil k računovodskim izkazom, to pa je najpogosteje združeno v letnem poročilu družbe. »Friziranje bilanc« (ang. *big bath*) ali uporaba kreativnih prijemov v računovodstvu je, kot je že bilo rečeno, dolgo poznana in se v praksi precej uporablja. Ker gre navadno za rabo kreativnega računovodstva v negativnem smislu, se taki prijemi navadno uporabljajo »potihoma« (Amat, Blake, Oliveras, 1999, str. 1–2).

V nadaljevanju bodo prikazana najpogostejša področja uporabe metod kreativnega računovodstva v računovodskih izkazih po anglosaksonskem računovodskem sistemu, kot jih podaja Schilit (2002, str. 24–25), do podobnih zaključkov pa je prišel tudi Smith, vendar lahko rečemo, da so njegove ugotovitve bolj splošne oziroma bolj generalne. Metode, ki jih Schilit (2002) navaja, so: prezgodnje oziroma sumljivo evidentiranje prihodkov (ang. *recording revenue too soon or of questionable quality*), evidentiranje neobstoječih prihodkov (ang. *recording bogus revenue*), napihovanje dobička na osnovi izrednih (enkratnih) dogodkov (ang. *boosting income with one-time gains*), prenos tekočih odhodkov v naslednje ali predhodno obračunsko obdobje (ang. *shifting current expenses to a later or earlier period*), neevidentiranje ali neustrezno zmanjševanje obveznosti (ang. *failing to record of improperly reducing liabilities*), prenos tekočih prihodkov v naslednje obračunsko obdobje (ang. *shifting current revenue to a later period*) ter prenos odhodkov naslednjega obdobja v tekoče obračunsko obdobje, kot izredni odhodek (ang. *shifting future expences to the current period as special charge*). Njihova podrobna delitev je prikazana v Tabeli 1 na naslednji strani.

Prve tri zgoraj navedene ugotovitve izhajajo pretežno iz napačne razmejitve obračunskega obdobja. Na povečanje poslovnega izida tekočega leta vpliva prvih pet metod. Tekoči dobiček v naslednje obračunsko obdobje pa prenašata zadnji dve. V nadaljevanju so te metode podrobneje opisane.

Tabela 1: Prikaz metod kreativnega računovodstva, ki jih zaposleni in vodstvo uporabljajo za boljši prikaz računovodskih izkazov.

Prevara št. 1: Prezgodnje oziroma sumljivo/sporno evidentiranje prihodkov
a) evidentiranje prihodkov, kljub temu da terminske storitve še niso bile realizirane b) evidentiranje prihodkov pred odpremo oziroma pred brezpogojnim akceptom s strani kupca c) evidentiranje prihodkov, kljub temu da kupec ni zavezan k plačilu d) prodaja odvisni družbi e) darilo velike vrednosti, ki ga prejme kupec kot protiuslugo f) napihovanje prihodkov
Prevara št. 2: Evidentiranje neobstoječih prihodkov
a) evidentiranje prodaje, ki nima ekonomske podlage b) evidentiranje gotovine pridobljene s posojilnimi posli kot prihodek c) evidentiranje dohodka iz naložb kot prihodek d) evidentiranje rabatov dobaviteljev, ki so vezani na bodoče dogovorjene nakupe kot prihodek e) sprostitev prihodka, ki je bil neupravičeno zadržan pred pripojitvijo
Prevara št. 3: Napihovanje dobička na osnovi izrednih (enkratnih) dogodkov
a) napihovanje dobička s prodajo podcenjenega premoženja b) obravnavanje dohodka iz naložb ali dobičkov kot del prihodka c) ustvarjanje dohodka s ponovno/drugačno klasifikacijo bilančnih postavk
Prevara št. 4: Prenos tekočih odhodkov v naslednje ali predhodno obračunsko obdobje
a) kapitalizacija (aktiviranje) običajnih obratovalnih stroškov b) sprememba računovodske strategije in prenos tekočih odhodkov v predhodno obračunsko obdobje c) prepočasna amortizacija stroškov d) neizvajanje delnega ali popolnega odpisa amortiziranih sredstev e) zniževanje vrednosti sredstev z oblikovanjem rezerv
Prevara št. 5: Neevidentiranje ali neustrezno zmanjševanje obveznosti
a) neevidentiranje odhodkov in povezanih obveznosti pri obstoječih bodočih obveznostih b) zmanjševanje obveznosti s spreminjanjem računovodskih predpostavk c) ustvarjanje lažnih rabatov d) evidentiranje prihodkov ob prejemu gotovine kljub obstoječim bodočim obveznostim
Prevara št. 6: Prenos tekočih prihodkov v naslednje obračunsko obdobje
a) oblikovanje rezerv in njihov prenos v prihodke naslednjega obračunskega obdobja b) neustrezno zadrževanje prihodkov tik pred koncem pripojitve

Nadaljevanje Tabele 1

Prevara št. 7: Prenos odhodkov naslednjega obdobja v tekoče obračunsko obdobje kot izredni odhodek

- | |
|--|
| a) neustrezno napihovanje zneska izrednih odhodkov
b) neustrezen odpis stroškov nedokončanih razvojnih projektov pri pripojitvi
c) povečevanje dela dohodka za porabo po prosti izbiri v tekočem obračunskem obdobju |
|--|

Vir: Schilit, 2002, str. 24-25.

V Sloveniji se doslej noben avtor ni podrobno ukvarjal s tem področjem, pa tudi v svetu ni pogosto obravnavano in raziskano, predvsem zaradi zakrite narave problematike same. Vendar to ne pomeni, da se tudi v slovenski računovodski praksi ne bi pojavljale tehnike uporabe kreativnega računovodstva. Vremec (1995, str. 43–47) navaja, da so se le-te uporabljale predvsem pri:

- vrednotenju zalog,
- odpisih terjatev,
- opredmetenih osnovnih sredstvih,
- neopredmetenih dolgoročnih sredstvih in
- stroških dela.

Ker pa je narava tega področja računovodstva ovita v tančico in zakrita, pomeni, da poleg navedenih obstajajo še metode, ki jih niti revizorji še niso uspeli razkriti.

5.1 PREZGODNJE OZIROMA SUMLJIVO EVIDENTIRANJE PRIHODKOV

S prezgodnjim evidentiranjem prihodkov prihaja do tega, da so celotni prihodki podjetja previsoki, to pa ima za posledico povečanje čistega dobička podjetja in s tem prikaz njegovega boljšega poslovanja. V tem primeru lahko rečemo, da podjetje upravlja s prihodki (ang. *earnings management*).

Prezgodnje evidentiranje prihodkov razdelimo v šest skupin, in sicer (Schilit, 2002, str. 24):

- evidentiranje prihodkov, kljub temu da terminske storitve še niso bile realizirane,
- evidentiranje prihodkov pred odpremo oziroma pred brezpogojnim akceptom s strani kupca,
- evidentiranje prihodkov, kljub temu da kupec ni zavezan k plačilu,
- prodaja odvisni družbi,
- darilo velike vrednosti, ki ga prejme kupec kot protiuslugo in
- napihovanje prihodkov.

5.1.1 Evidentiranje prihodkov, kljub temu da terminske storitve še niso bile realizirane

Evidentiranje prihodkov poteka na osnovi dveh obračunskih metod: metode izpolnjene pogodbe in metode stopnje dokončanosti del. Pri tem je metoda izpolnjene pogodbe

obračunska metoda, pri kateri se prihodki priznavajo šele takrat, ko je prodaja proizvodov in storitev dokončna oziroma skoraj v celoti dokončna. Metoda stopnje dokončnosti del pa je obračunska metoda, po kateri se prihodki priznavajo sorazmerno s stopnjo izpolnitve pogodbe. Kot primer naj navedem plačilo po pogodbi v določeni višini. Del bi se nanašal na prejeto predplačilo, del pa na samo plačilo storitve. Podjetje bi v tem primeru moralo knjižiti prejeto predplačilo kot obveznost in ne kot prihodek, saj so v tem primeru prihodki previsoki oziroma prehitro evidentirani. V primeru pogodbe se računi običajno ne izdajajo, zato ima prejemnik plačila širši manevrski prostor pri evidentiranju poslovnih dogodkov.

5.1.2 Evidentiranje prihodkov pred odpremo oziroma pred brezpogojnim akceptom s strani kupca

Še ena izmed možnosti prezgodnjega evidentiranja prihodkov je, da podjetje le-te evidentira kljub tveganju, da ne bodo realizirani. Tveganje nerealiziranja pomeni, da obstaja določena verjetnost, da kupec ne vrne proizvodov oziroma jih ne plača. V primerih, da tveganje in lastništvo ni bilo preneseno na kupca, da ima kupec pravico vračila proizvodov in obstaja verjetnost, da kupci proizvodov ne bodo plačali, podjetje ne bi smelo realizirati prihodkov.

Če obstaja tveganje, da prihodki ne bodo realizirani, se knjižijo na kratkoročno odložene prihodke. Kot primer je navedena prodaja preko kataloga. V tem primeru je kupcu določenega izdelka omogočeno, da v določenem roku vrne izdelek. Podjetje mora tako del prihodkov knjižiti med pasivne časovne razmejitve. Pomemben podatek pa je, da ta del ni zajet v izkazu poslovnega izida. Če podjetje teh prihodkov ob koncu obračunskega obdobja ne razmeji, so prihodki v izkazu poslovnega izida zopet previsoki (Hochberg, 2002).

5.1.3 Evidentiranje prihodkov, kljub temu da kupec ni zavezan k plačilu

Te metode se poslužijo predvsem podjetja, ki so tehnološko visoko razvita. Prihodke tekočega leta skušajo povečati na takšen način, da pričnejo svoj denar posojati potencialnim kupcem, ki nato s tem denarjem kupujejo proizvode podjetja, ki jim je denar posodilo. Tako podjetja evidentirajo prihodke, kljub temu da kupec proizvoda ni plačal iz lastnega žepa. Poslovni izid podjetij se poveča, kar daje podjetju boljše izhodišče pri najemanju posojil, pridobitvi kapitala potencialnih vlagateljev, idr.

5.1.4 Prodaja odvisni družbi

Ko govorimo o prodaji odvisni družbi, lahko kvaliteta prihodkov, ki jih s tem ustvarimo postane dvomljiva. Takšen način prodaje kupcu, ki je dejansko vodja odvisne družbe oziroma poslovni partner dviguje prah, saj se pričnejo pojavljati dvomi predvsem o tem ali lahko to transakcijo štejemo kot legalno. Po drugi strani pa je prodaja odvisni družbi lahko popolnoma primerna. Vprašanje primernosti prodaje odvisni družbi se nanaša na velikost transakcije, ki je

bila izvedena. Uporaba metod kreativnega računovodstva se lahko v tem primeru prikazuje na dveh področjih, in sicer se pojavi kot dvom, ko podjetje prodaja svojim strateškim partnerjem, in kot dvostranska transakcija s strateškim partnerjem. V prvem primeru imamo v mislih nenavadne transakcije s strateškim partnerjem, ki podjetju dajejo možnost, da na nezakonit oziroma neiskren način napihujejo svoje prihodke in dobiček. Pri dvostranski transakciji pa gre za obojestransko prodajo in nakup obeh vpletenih podjetij.

Tu naj omenimo Enron, ki je preko poslovanja s povezanimi osebami, ki jih ni vključil v konsolidirane finančne izkaze, preknjižil kar 50 odstotkov vseh sredstev v vrednosti 27 milijard dolarjev iz svojih izkazov. Veliko transakcij, ki niso bile prikazane v poslovnih knjigah, je Enron izvedel s pomočjo Whitewinga. To je bila posebna enota, ki jo je ustanovil in vodil Enron, ukvarjala se je izključno s transakcijami Enrona. Od leta 1990 do 2001 je Enron zastavil skupaj 2,5 milijarde prednostnih delnic in obveznic kot jamstvo za Whitewingov dolg, hkrati pa mu je prodalo za 2 milijardi sredstev. Pri tem so ustvarili umetno pretakanje sredstev iz ene družbe v drugo in s tem povečevali prihodke. Odvisne družbe so se zadolževale, denar je preko različnih poslov pritekel v Enron. V ozadju vseh teh dolgov so bile kot jamstvo delnice Enrona, kar pa ni bilo navedeno v finančnih izkazih oziroma pojasnilih (Poročilo United States Senate, 2002, str. 11–51).

5.1.5 Darilo velike vrednosti, ki ga prejme kupec kot protiuslugo

V primeru, ko je nakup določenega izdelka podjetja pogojen z darilom velike vrednosti, ki ga prejme kupec kot protiuslugo, postanejo prihodki, ki so zaradi tega nastali, dvomljivi. To darilo je lahko sestavljeno iz tako imenovane blagovne menjave (avtomobil, jahta, idr.), delnic podjetja ali možnosti investiranja kupca v podjetje in tako postati njegov partner. Vse to lahko opredelimo kot nekakšno vrsto podkupnine oziroma prisile, da stranke kupijo določen izdelek, za katerega se brez vpliva navedenih okoliščin zanj ne bi odločile.

5.1.6 Napihovanje prihodkov

Nekatera podjetja nove ekonomije so razpotegnila omejitve glede dejanskega prihodka z uvajanjem tako imenovanih posredniških storitev in primerne plačila zanje. Kot primer naj navedem podjetje Consider Priceline.com (PCLN), ki posluje z različnimi letalskimi družbami, hoteli in drugimi organizacijami, da zadovolji povpraševanje svojih kupcev. PCLN dejansko predstavlja posrednika med potencialnimi kupci ter ponudniki. Za svoje posredovanje seveda zaračunava provizijo. Na primer cena letalske vozovnice stane 160 dolarjev, kupcem jo proda za 200 dolarjev in razliko 40 dolarjev obdrži. Pojavi se vprašanje, kaj dejansko predstavlja prihodek PCLN, 200 ali 40 dolarjev? PCLN evidentira v svojih računovodskih izkazih 200 dolarjev za ceno letalske vozovnice namesto 40-tih in tako napihne svoje dejanske prihodke.

5.2 EVIDENTIRANJE NEOBSTOJEČIH PRIHODKOV

O evidentiranju neobstojećih prihodkov govorimo takrat, ko podjetje knjiži določene prihodke, čeprav ni nobene podlage za njihovo knjiženje, se pravi, da jih knjiži neupravičeno (Watts, 2005).

Najbolj tipični primeri knjiženja neobstojećih prihodkov so (Schilit, 2002, str. 24):

- evidentiranje prodaje, ki nima ekonomske podlage,
- evidentiranje gotovine pridobljene s posojilnimi posli kot prihodek,
- evidentiranje dohodka iz naložb kot prihodek,
- evidentiranje rabatov dobaviteljev, ki so vezani na bodoče dogovorjene nakupe kot prihodek in
- sprostitev prihodka, ki je bil neupravičeno zadržan pred pripojitvijo.

5.2.1 Evidentiranje prodaje, ki nima ekonomske podlage

Evidentiranje prodaje, ki nima ekonomske podlage je ena izmed zelo pogosto uporabljenih metod kreativnega računovodstva. Podjetje svoje proizvode ponudi kupcu v vpogled in poskusno uporabo, le-ta pa ni zavezan k nakupu teh proizvodov oziroma k njihovu plačilu, saj ima v primeru nezadovoljenih pričakovanj pravico proizvod vrniti. Takšno prodajo imenujemo prodaja brez ekonomske podlage. Na kakšen način je mogoče v tem primeru prepričati revizorja, da je ta prodaja zakonita? Tu ima velik pomen kupoprodajna pogodba, ki jo skleneta prodajalec in potencialni kupec, k tej pogodbi pa se sklene še aneks o možnem vračilu proizvoda, ki ga je potrebno držati ločeno od kupoprodajne pogodbe, tako, da ga revizor ne bi videl. V aneksu je mogoče spremeniti prodajne in nakupne pogoje celo v tolikšni meri, da je kupoprodajna pogodba brezpredmetna (Hochberg, 2005).

Podjetje se te metode posluži v primeru, ko jim do določenega obdobja v katerem želijo prikazati svoj prihodek, ni uspelo dokončati transakcije ali pa v primeru, ko potrebujejo dodatne prihodke za izkazovanje boljših poslovnih rezultatov, vendar še niso našli končnih kupcev, ki so pripravljeni te proizvode dejansko kupiti.

5.2.2 Evidentiranje gotovine, pridobljene s posojilnimi posli kot prihodek

Schilit (2002, str. 91) pravi: »Nikoli ne zamenjaj denarja, ki ga dobiš od prijaznega bančnega uslužbenca z denarjem, ki ga dobiš od kupca«. S tem je avtor skušal povedati, da je potrebno denar, ki si ga izposodiš, vrniti in se ga opredeljuje kot obveznost podjetja, po drugi strani pa je denar, ki ga dobiš od kupca v zameno za opravljeno storitev, od podjetja in ne predstavlja nikakršne obveznosti podjetja pač pa njegov prihodek. Podjetje, ki se je poslužilo zgornje zamenjave, je podjetje Livent. Le-to se je odločilo za nakup pravic produkcije za posnetek reklame v Avstraliji in Novi Zelandiji v višini 4,5 milijonov dolarjev. Livent je z ustnim dogovorom obljubil, da bo to vsoto denarja plačal vnaprej. Ker tega denarja ni imel, je z

banko sklenil posojilno pogodbo, v kateri je bilo določeno, da bo do 31. decembra 2000 vrnil izposojeni znesek z 10% letno obrestno mero. S tem zneskom, ki ga je dobil od banke, pa ni takoj plačal nakupa pravic produkcije za posnetek reklame, pač pa ga je v svojih finančnih poročilih prikazal kot prihodek.

5.2.3 Evidentiranje dohodka iz naložb kot prihodek

Neprihodkovni viri denarnega toka lahko vključujejo tudi prodajo sredstev in druge dohodke iz naložb. Neprimerno bi bilo, če bi katerega izmed teh dveh oblik denarnega toka evidentirali kot prihodek od prodaje, saj nobeden izmed njiju ni rezultat dejanske prodaje proizvodov ali storitev. Povečanje, ki nastane zaradi prodaje sredstev ali drugih naložb, spada v čisti dobiček, ne moremo pa ga uvrstiti med prihodke. Kot primer naj navedem podjetje Cineplex Odeon, ki se ukvarja s predvajanjem filmov in izvajanjem gledaliških predstav. Svojo težavo, izgubo v višini 14,5 milijonov dolarjev, je skušalo pred vlagatelji prikriti tako, da je povečanje denarja, ki je nastalo zaradi enkratne prodaje deleža produkcijskega podjetja, štelo v svoj prihodek namesto v čisti dobiček podjetja. S tem je namesto izgube skušalo prikazati 48 milijonov dobička.

5.2.4 Evidentiranje rabatov dobaviteljev, ki so vezani na bodoče dogovorjene nakupe kot prihodek

Ko sestavljamo računovodske izkaze, pri tem uporabljamo tudi določene ocene, saj nekaterih postavk ne moremo točno določiti. Ena izmed takih ocen je tudi ocena še ne obračunanih rabatov dobaviteljev, ki so vezani na bodoče dogovorjene nakupe kot prihodek. Ta ocena pa neposredno vpliva na velikost prihodkov tekočega obračunskega obdobja. V tem primeru podjetje knjiži prihodke iz naslova še ne obračunanih rabatov dobaviteljev, tako da znesek prihodkov vkalkulira prek aktivnih časovnih razmejitev (prehodno nezaračunani prihodki). Podjetje lahko v tem primeru na podlagi nerealne ocene vkalkulira previsok znesek prihodkov in tako poviša poslovni izid tekočega leta.

5.2.5 Sprostitev prihodka, ki je bil neupravičeno zadržan pred pripojitvijo

Povečevanje prihodka takoj po končanem postopku pripojitve je zelo enostaven trik oziroma metoda kreativnega računovodstva. Pri tem gre za to, da podjetje, kateremu bo pripojeno novo podjetje zadrži svoj prihodek, dokler se pripojitev ne izvede. Rezultat tega je, da pripojeno podjetje objavi prihodek, ki vključuje tudi prihodek podjetja, ki mu je bilo pripojeno, in na tak način prikaže boljši poslovni izid podjetja.

5.3 NAPIHOVANJE DOBIČKA NA OSNOVI IZREDNIH (ENKRATNIH) DOGODKOV

Da bi poslovodstvo podjetja popravilo sliko uspešnosti poslovanja, lahko poveča poslovni izid tekočega leta s pomočjo metode napihovanja dobička na osnovi izrednih dogodkov. V tem primeru gre za enkratne, neobičajne dogodke (npr. prodaja podcenjenih osnovnih sredstev), ki so knjiženi v kategoriji izrednih prihodkov. Pri podrobnejšem pregledu izkaza poslovnega izida, pa bi lahko videli, da je del dobička ustvarjen z izrednimi prihodki. Na tak način se lahko podjetje navzven prikaže kot »zdravo«, v resnici pa je njegova realna slika ravno nasprotna .

Poslovni izid lahko napihujemo na osnovi naslednjih izrednih dogodkov (Schilit, 2002, str. 24–25):

- z napihovanjem dobička s prodajo podcenjenega premoženja,
- z obravnavanjem dohodka iz naložb ali dobičkov kot del prihodka ter
- z ustvarjanjem dohodka s ponovno/drugačno klasifikacijo bilančnih postavk.

5.3.1 Napihovanje dobička s prodajo podcenjenega premoženja

Eden izmed načinov kako podjetje poveča poslovni izid, je prodaja podcenjenih osnovnih sredstev (npr. zemljišča). Če je knjigovodska vrednost sredstev nižja od tržne vrednosti, govorimo o podcenjenosti sredstev. Pri prodaji takšnih osnovnih sredstev se knjiži razlika med knjigovodsko in prodajno ceno (zmanjšano za morebitne davščine) med izredne prihodke. Opozoriti je treba, da po SRS sicer ni nepravilno, če podjetje prodaja podcenjena osnovna sredstva in je prodaja pravilno knjižena. Če je postavka v izkazih pomembna, je le predmet razkritja v poslovnem poročilu, kritičen uporabnik informacije pa sam sklepa o vzrokih tega početja.

5.3.2 Obravnavanje dohodka iz naložb ali dobičkov kot del prihodka

Kadarkoli ima podjetje izredni (enkratni) dobiček, standardi narekujejo, da morajo biti izredne postavke izkazane ločeno od postavk, ki izhajajo iz rednega poslovanja. Ta delitev pa ima za uporabnika računovodskih izkazov informacijsko vrednost. V primeru, da izrednih postavk ne bi prikazovali ločeno, nam bi to zameglilo višino dobička iz rednega delovanja. Le-ta nam dejansko prikaže uspeh delovanja podjetja, ker ne zajema izrednih postavk (Detecting Two Tricks Of The Trade, 2001).

5.3.3 Ustvarjanje dohodka s ponovno/drugačno klasifikacijo bilančnih postavk

Med metode ustvarjanja dohodka s ponovno/drugačno klasifikacijo bilančnih postavk spada med drugimi tudi odpis obveznosti in zamenjava dolga. Pri odpisu obveznosti podjetje izknjiži obveznosti in tako realizira izredne prihodke. V primeru zamenjave dolga pa podjetje lahko realizira izredne prihodke, če odkupi svoj dolg (npr. obveznice) po tržni vrednosti, ki je nižja od nominalne. Pozorni moramo biti na to, s kakšnim namenom je bil dolg odkupljen. V primeru, da podjetje nadomesti obveznice z obveznicami z nižjo obrestno mero, to ni napihovanje dobička, ampak racionalna poslovna odločitev. Kritični moramo biti v primeru, ko se obstoječi dolg nadomesti z realno dražjim dolgom zaradi enkratnega povečanja poslovnega izida (Detecting Two Tricks Of The Trade, 2001).

Vse opisane prevare, ki se jih podjetja lahko poslužijo, so opredeljene kot napihnjeni dobički z neprimernim prikazovanjem prihodkov in izrednimi (enkratnimi) povečevanji poslovnega izida podjetja. Veliko dohodkov podjetja pa je lahko prikazanih na goljufiv način tudi s prikazovanjem odhodkov. Le-ti bodo podrobneje prikazani v nadaljevanju.

5.4 PRENOS TEKOČIH ODHODKOV V NASLEDNJE ALI PREDHODNO OBRAČUNSKO OBDOBJE

Strogo upoštevanje nastanka poslovnega dogodka, ki pravi, da moramo prihodke in odhodke evidentirati v obračunskem obdobju, na katerega se nanašajo, je ena izmed temeljnih računovodskih predpostavk. Pri tej metodi kreativnega računovodstva gre za to, da tekoče odhodke prenašamo v naslednje ali predhodno obračunsko obdobje, pri tem pa je kršena ena od temeljnih računovodskih predpostavk. V kategorijo nepravilnosti, pri kateri se prenašajo tekoči odhodki v naslednje obračunsko obdobje in s tem povečujejo poslovni izid tekočega leta, razvrstimo naslednjih pet tehnik (Schilit, 2002, str. 25):

- kapitalizacija (aktiviranje) običajnih obratovalnih stroškov, predvsem v primeru, ko so bili ti nedavno spremenjeni iz odhodkov,
- sprememba računovodske strategije in prenos tekočih odhodkov v predhodno obračunsko obdobje,
- prepočasna amortizacija stroškov,
- neizvajanje delnega ali popolnega odpisa amortiziranih sredstev in
- zniževanje vrednosti sredstev z oblikovanjem rezerv.

Zgoraj navedene nepravilnosti oziroma metode kreativnega računovodstva so lahko zelo »učinkovite« predvsem takrat, ko skušamo narediti dober vtis na delničarje podjetja in bančne uslužbence, ko skušamo pridobiti posojilo. Če podjetje posluje pravilno, mora stroške razdeliti v dve skupini in sicer na tiste od katerih ima kratkoročne koristi (rente, plače, oglaševanje, idr.) in tiste, od katerih ima koristi predvsem na dolgi rok (drobni inventar, oprema, idr.). Glede na temeljna računovodska pravila morajo biti stroški, od katerih ima

podjetje koristi na kratek rok, zaračunani takoj, stroški, od katerih ima dolgoročne koristi, pa morajo biti najprej zabeleženi kot sredstva, od katerih se stroške obračuna šele takrat, ko dejansko pride do koristi. Včasih se zgodi, da postanejo sredstva na dolgi rok brez vrednosti, zato jih je potrebno takoj, ko se to zgodi, odpisati iz prihodka.

5.4.1 Kapitalizacija (aktiviranje) običajnih obratovalnih stroškov

Kot prvo metodo prenosa tekočih odhodkov v naslednje ali predhodno obračunsko obdobje naj opredelim kapitalizacijo običajnih obratovalnih stroškov (tistih, od katerih imamo kratkoročne koristi) in njihov prenos v naslednje obračunsko obdobje. Določene vrste stroškov (npr. stroške razvoja, organizacijske stroške) lahko podjetja kapitalizirajo (usredstviijo) kot neopredmetena dolgoročna sredstva. Najbolj običajen oziroma pogost primer kapitalizacij stroškov so obresti iz naslova pogodb o finančnem najemu. Kadar podjetje kapitalizira določene stroške, se ti stroški deloma razmejijo na druga obračunska obdobja⁵. Kot posledica se v istem znesku zmanjšajo stroški tekočega obdobja, kar poveča poslovni izid. Nepravilnost nastane v primeru, ko podjetja dolgoročno razmejijo stroške, ki jih po standardih ne bi smela.

5.4.2 Sprememba računovodske strategije in prenos tekočih odhodkov v predhodno obračunsko obdobje

Sprememba računovodske strategije in s tem povezan prenos odhodkov v predhodno obračunsko obdobje je ena izmed metod kreativnega računovodstva, s katero lahko podjetje vpliva na izkaz poslovnega izida tudi na dolgi rok oziroma s katero lahko poslovodstvo preprosto »izbriše« stroške za vedno. Kot primer naj navedem podjetje Snapple (SNAP), ki je tri tedne pred zaključkom drugega četrtletja poslovanja objavilo spremembo računovodske strategije, in sicer pri oglaševalskih stroških, s katero so 1,6 milijona dolarjev iz tekočega in prihodnjega obračunskega obdobja prenesli v prvo že zaključeno četrtino poslovnega leta. Rezultat tega je bil, da so stroški izginili iz knjig brez kakršnegakoli vpliva na izkaz poslovnega izida, prenos pa je bil viden le v bilanci stanja. To pa ni trajalo dolgo časa saj je sprememba postala vidna le dva meseca po njeni izvedbi, kar pa je negativno vplivalo na ceno delnice podjetja, ki je strmo padla, podjetje pa je v kratkem objavilo finančne težave.

Vse zgoraj navedeno nas opozarja predvsem na to, da mora podjetje upoštevati eno izmed temeljnih računovodskih načel, in sicer načelo dosledne stanovitnosti, ki mu narekuje, da mora izbrane računovodske usmeritve uporabljati daljše obdobje. Poslovodstvo mora biti pazljivo predvsem na spremembe računovodskih usmeritev, ki lahko materialno vplivajo na vrednotenje ekonomskih kategorij v računovodskih izkazih. Kot primer naj navedem znižanje amortizacijskih stopenj, spremembo vrednotenja zalog (porabe zalog) in podobno. Da lahko podjetje spremeni računovodske usmeritve, mora navesti pomemben razlog in prikazati

⁵ V Sloveniji za največ pet let.

vrednostni učinek na spremembe. Težava nastane takrat, kadar je računovodska usmeritev spremenjena samo zaradi učinka na izkaz poslovnega izida (Accounting Systems and Fraud Detection, 2004).

5.4.3 Prepočasna amortizacija stroškov

Podjetje uporabi metodo prepočasne amortizacije stroškov iz dveh razlogov: prvi je ta, da z amortizacijo osnovna sredstva v bilanci stanja ostanejo dalj časa, zaradi česar je rezultat višje premoženje podjetja, drugi razlog pa so nižji stroški in posledično boljši poslovni izid podjetja. Amortizirljiva sredstva so sredstva, ki v svoji življenjski dobi postopoma prenašajo vrednost na poslovne učinke. Vrednost, ki se prenaša, se evidentira kot strošek amortizacije. Amortizacijske stopnje, ki jih podjetje določi za posamezna osnovna sredstva, naj bi praviloma odražale pričakovano življenjsko dobo osnovnega sredstva. Če podjetje uporablja prenizke amortizacijske stopnje, je strošek amortizacije v posameznem obračunskem obdobju prenizek, poslovni izid pa je v tem primeru previsok.

V podjetjih, ki se ukvarjajo z industrijo in je njihova proizvodna dejavnost vezana na uporabo tehnološke opreme, ki se hitro razvija, vlagatelji lahko postanejo zaskrbljeni, kadar podjetje uporablja metodo prepočasne amortizacije stroškov. V primeru, da osnovna sredstva amortizirajo prepočasi, se lahko zgodi, da ne bodo več sledili razvoju oziroma lahko, po najslabšem scenariju, z zastarelo opremo izgubijo posel, ki lahko bistveno vpliva na njihovo nadaljnje delovanje.

5.4.4 Neizvajanje delnega ali popolnega odpisa amortiziranih sredstev

Ena najtežjih odločitev, ki jih mora poslovodstvo sprejeti, je, ali je sredstvo podjetja za odpis. V primeru, ko je knjigovodska vrednost sredstva višja od tržne vrednosti sredstva, pravimo, da je sredstvo precenjeno. Takrat je potrebno oblikovati popravek vrednosti. To se odrazi na povečanju stroškov (odhodkov) tekočega obračunskega obdobja. Če v tem obdobju ne oblikujemo popravka vrednosti sredstev, čeprav bi ga morali, se to zgodi v naslednjih obračunskih obdobjih (npr. z odpisom sredstev), kar pomeni, da se tekoči odhodki prenesejo na naslednje obračunsko obdobje.

Te metode se je poslužilo tudi podjetje Enron. Raziskave in analize njegovega poslovanja so pokazale, da je imel za več milijard dolarjev precenjena sredstva podjetja, predvsem zaradi vprašljivih metod njihovega vrednotenja. Pri vrednotenju sredstev podjetja, predvsem pogodb in energetskih derivatov, so vedno izbrali najbolj agresivno metodo in pri tem redno izvajali vprašljiva prevrednotenja. Sredstva so prevrednotili, če je bila tržna vrednost višja od knjigovodske, pri prevrednotovanju navzdol pa niso bili tako dosledni (Poročilo United States Senate, 2002, str. 11-51).

5.4.5 Zniževanje vrednosti sredstev z oblikovanjem rezerv

Ta metoda kreativnega računovodstva je ravno tako nastala zaradi nepravilne razmejitve med obračunskimi obdobji. Podjetje si s pomočjo prenosa prihodkov tekočega leta v naslednje dejansko oblikuje rezerve. Ko v podjetju pričakujejo, da naslednje obračunsko obdobje poslovni izid ne bo ravno uspešen, se poslužijo te tehnike. Običajno se prihodek tekočega leta knjiži kot obveznost, ki se jo v naslednjem letu sprostí v prihodke.

Te metode so se poslužili tudi v Worldcomu, podjetju, ki je delovalo na trgu telekomunikacij, in ki so ga borzni analitiki zelo podrobno spremljali ter napovedovali njegovo prihodnost, vodstvo podjetja pa je naredilo vse, da bi napovedi doseglo, če ne celo preseglo. Z raznimi prevzemi in združitvami jim je to dobro uspevalo, vendar je bila panoga proti koncu devetdesetih let že zelo koncentrirana, trg se je začel krčiti in napovedi je bilo težko doseči. Njihov namen je bil vzpostaviti »Panevropsko« omrežje. V okviru tega projekta so sestavili tako imenovano »Belo knjigo«, s katero so stroške najema omrežij prenesli med sredstva podjetja in jih amortizirali. Ker se njihova pričakovanja glede visoke rasti prihodkov niso uresničila, visokih stroškov najema telekomunikacijske mreže niso mogli pokriti. Ravno zaradi tega so se odločili za prenos stroškov in tako izboljšali finančne rezultate podjetja. Prihodke so povečevali tudi s knjiženjem previsokih rezervacij ob prevzemih. Ob vsakem prevzemu so oblikovali rezervacije, kar je bilo pravilno, vendar so jih oblikovali višje, kot je bilo potrebno. Protivknjižba rezervacijam je bila povečanje dobrega imena podjetja, kar je pomenilo, da so lahko uporabili 40-letno obdobje za amortiziranje. Rezultat takšnih vknjižb je bil, da so lahko po nekaj letih presežne rezerve prikazali kot prihodke, stroške oblikovanja rezerv pa so porazdelili na več desetletij. Posledica takšnih in podobnih manipulacij je bil odpis celotnega dobrega imena in še nekaterih neopredmetenih sredstev, v skupni vrednosti 79,8 milijarde dolarjev (Thornburg, 16.05.2005).

5.5 NEEVIDENTIRANJE ALI NEUSTREZNO ZMANJŠEVANJE OBVEZNOSTI

Podjetje mora obveznosti evidentirati po načelu največje možne verjetnosti, kar mu narekuje načelo previdnosti. Določenim obveznostim se podjetje skuša na takšen ali drugačen način izogniti in jih tako neevidentira ali pa neustrezno zmanjšuje. S tem izboljšuje svoj prikaz v bilanci stanja in posledično v izkazu poslovnega izida.

Ta neevidentiranja ali neustrezna zmanjševanja obveznosti pa lahko strnimo v naslednjih vrsticah (Schilit, 2002, str. 25):

- neevidentiranje odhodkov in povezanih obveznosti pri obstoječih bodočih obveznostih,
- zmanjševanje obveznosti s spreminjanjem računovodskih predpostavk,
- ustvarjanje lažnih rabatov in
- evidentiranje prihodkov ob prejemu gotovine kljub obstoječim bodočim obveznostim.

5.5.1 Neevidentiranje odhodkov in povezanih obveznosti pri obstoječih bodočih obveznostih

Ta način se nanaša predvsem na namen oziroma obvezo podjetja, da določene poslovne dogodke, ki se jih je obvezalo narediti, tudi opravi. Metoda bo najlažje razumljiva, če jo ponazorimo z naslednjim primerom. Podjetje Oxford Health Plan (OHP) je imelo ogromne težave z novo računalniško opremo. Te so bile tolikšne, da dejansko niso vedeli, koliko znašajo obstoječe obveznosti do njihovih poslovnih partnerjev. Vse to je pripeljalo do zamud pri plačilih računov oziroma poravnanju obstoječih obveznosti (in s tem do neevidentiranja odhodkov) ter nezadovoljstva poslovnih partnerjev. Negativne okoliščine so OHP pripeljale do tega, da so se teh težav skušali rešiti na takšen način, da so podcenili oziroma zmanjšali obveznosti v bilanci stanja in posledično prikazali boljši izkaz poslovnega izida.

5.5.2 Zmanjševanje obveznosti s spreminjanjem računovodskih predpostavk

Ta metoda kreativnega računovodstva prikazuje prilagodljivost, ki jo imajo podjetja pri izbiri računovodskih politik. Napihovanje prihodka s spreminjanjem računovodskih predpostavk, ki so povezane s pokojninami, je metoda, ki omogoča ekstra dobičke. Podjetja v splošnem ne morejo dvigniti denarja iz pokojninskih skladov, vendar lahko s presojanjem faktorjev, kot so višina sedanje vrednosti prihodka, obrestnih mer in pričakovanih donosov sredstev, zmanjšajo ali celo znižajo obveznosti plačil.

5.5.3 Ustvarjanje lažnih rabatov

Manj pogosta metoda kreativnega računovodstva je metoda zniževanja stroškov in povečevanja dobička, ki se nanaša na ustvarjanje lažnih rabatov dobavitelja. V kolikor želi podjetje biti uspešno pri tej prevari, mora v to pregovoriti tudi dobavitelja blaga, pri tem pa morata oba tesno sodelovati. Za lažje razumevanje te prevare navajam primer. Podjetje se z dobaviteljem dogovori, da bo tudi v prihodnjem letu, kot je že do sedaj, pri njem nabavil blago v vrednosti 10 milijonov dolarjev. V zameno za to veliko naročilo podjetje predlaga dobavitelju, da mu ob podpisu pogodbe takoj odobri rabat v višini 1 milijona dolarjev (uporabi se ga v tekočem poslovnem letu, čeprav je pogodba o nakupu blaga sklenjena za prihodnje poslovno leto). Nato ta rabat uporabi tako, da prikaže znižanje stroškov prodanih proizvodov. Primerno vodenje računovodstva, ki vključuje znižanje vrednosti zalog dokončanih proizvodov, tako ne bo imelo nikakršnega vpliva na dobiček skozi tekoče obdobje. Ko bodo proizvodi dejansko prodani in se bo zaloga dokončanih proizvodov dejansko zmanjšala, bodo stroški prodanih proizvodov nižji, poslovni izid podjetja pa bo narasel.

5.5.4 Evidentiranje prihodkov ob prejemu gotovine kljub obstoječim bodočim obveznostim

Nekatera podjetja pri opravljanju svojih poslov prejmejo denar prej, kot pa je dejansko bila storitev opravljena. Takšen primer so franšize, ki si morajo pogosto zagotoviti ponudbo svojih uslug potencialnim kupcem tudi v prihodnjih letih (popusti, rabati, idr.), in letalske družbe, ki morajo na svoj obstoj gledati dolgoročno in zagotoviti redne linije poletov, pri tem pa morajo vključiti tudi brezplačne polete ter druga darila. V primeru, ko franšize in letalske družbe evidentirajo prihodke ob prejemu gotovine za opravljanje svojih storitev, kljub temu da obstojijo bodoče obveznosti (storitev dejansko še ni bila opravljena), dobički postanejo »prenapihnjeni«, finančna poročila podjetja pa neresnična.

Zato je pomembno, da podjetje oceni potencialne obveznosti in jih vračuna prek dolgoročnih ali kratkoročnih razmejitev. Pri tem znesek vračunanih obveznosti povečuje stroške oziroma odhodke tekočega leta ter tako zmanjšuje poslovni izid. Ko ocenjujemo potencialne obveznosti, pa moramo biti pazljivi na dve zahtevi, in sicer da obstoji verjetnost, da bo obveznost nastala, in da bo znesek, ki ga vračunamo, najbolj verjeten. Z vračunanjem obveznosti ima tako podjetje velik vpliv na svoj poslovni izid.

5.6 PRENOS TEKOČIH PRIHODKOV V NASLEDNJE OBRAČUNSKO OBDOBJE

Prihodke in odhodke je potrebno evidentirati v obračunskem obdobju, na katerega se nanašajo, to nam narekuje načelo strogega upoštevanja nastanka poslovnega dogodka. V primeru, da je storitev opravljena v tekočem poslovnem obdobju, je načelo upoštevanja nastanka poslovnega dogodka kršeno, če te prihodke prenesemo v naslednje obračunsko obdobje. Dve glavni obliki prenosa tekočih prihodkov v naslednje obračunsko obdobje zasledimo pri (Schilit, 2002, str. 25):

- oblikovanju rezerv in njihovega prenosa v prihodke naslednjega obračunskega obdobja in
- neustreznem zadrževanju prihodkov tik pred koncem pripojitve.

V nadaljevanju bodo ti dve metodi kreativnega računovodstva predstavljene nekoliko bolj podrobno.

5.6.1 Oblikovanje rezerv in njihovega prenosa med prihodke naslednjega obračunskega obdobja

Ko posel podjetja cveti, kar pomeni, da je njegovo poslovanje zelo uspešno, posledica tega pa je večji zaslužek, lahko podjetja zamolčijo oziroma ne poročajo o vseh njihovih prihodkih, pač pa s temi prihodki oblikujejo rezerve, ki se jih poslužijo v časih, ko se začnejo srečevati s finančnimi težavami pri svojem poslovanju. Prenos prihodkov iz obdobja, ki je v razcvetu, v

prihodnje obračunsko obdobje pomaga podjetju regulirati zaslužek v obeh obdobjih. Oblikovanje rezerv in njihov prenos med prihodke naslednjega obračunskega obdobja lahko bistveno vpliva na poslovni izid podjetja.

Take metode se je poslužilo tudi podjetje National Medical Care, ki je ustvarilo več prihodkov, kot jih je načrtovalo. Namesto poročanja o njih je oblikovalo rezerve in jih tako preneslo iz tekočega v naslednje obračunsko obdobje. S tem korakom si je podjetje odprlo možnost izkazovanja svoje profitabilnosti skozi več let, saj so del svojega dobička namenili za oblikovanje rezerv. V času, ko bi njihovi zaslužki pričeli upadati, bi uporabili te rezerve in tako njihovo poslovanje ne bi bilo več v nevarnosti. Omogočalo bi jim normalno poslovanje tudi v prihodnje in prikazovanje ugodnih rezultatov podjetja. Vendar tega podjetje ne bi moglo početi v nedogled, saj bi tudi njim enkrat zmanjkalo virov, iz katerih bi črpali sredstva. V najslabšem primeru bi se lahko zgodilo, da bi podjetje objavilo svoj propad, vlagatelje pa bi čakal šok, na katerega ne bi bili pripravljeni (Davin, 2005).

5.6.2 Neustrezno zadrževanje prihodkov tik pred koncem pripojitve

Podjetje, ki je tik pred zaprtjem svojega obrata (na primer 2 meseca), podpiše pogodbo o njegovi prodaji, ob enem pa dobi navodila podjetja, ki ga bo kupilo, da v svojih knjigah ne sme zabeležiti nobenih prihodkov, dokler pripojitve ne bo izpeljana v celoti. Zadrževanje prihodkov prodanega podjetja se tako prikaže v podjetju, ki ga je kupilo in tako izboljšalo svoj poslovni izid.

5.7 PRENOS ODHODKOV NASLEDNJEGA OBDOBJA V TEKOČE OBRAČUNSKO OBDOBJE KOT IZREDNI ODHODEK

Kot zadnjo izmed najpogostejših uporab metod kreativnega računovodstva predstavlja metoda prenosa odhodkov naslednjega obdobja v tekoče obračunsko obdobje, znotraj katere poznamo (Schilit, 2002, str. 25):

- neustrezno napihovanje zneska izrednih odhodkov,
- neustrezen odpis stroškov nedokončanih razvojnih projektov pri pripojitvi in
- povečevanje dela dohodka za porabo po prosti izbiri v tekočem obračunskem obdobju.

Vsaka izmed teh metod ima lahko velik vpliv na temeljne računovodske izkaze in tako predstavlja veliko težavo pri podajanju resničnih informacij vlagateljem. Najbolj uporabljena izmed zgoraj navedenih treh je prva, ki bo v nadaljevanju tudi nekoliko podrobneje opisana.

5.7.1 Neustrezno napihovanje zneska izrednih odhodkov

Podjetja se poslužujejo tudi metode knjiženja odhodkov, ki se nanašajo na naslednje poslovno leto, v tekoče leto. To so običajno stroški, ki se nanašajo na daljše obdobje (npr. zavarovalne premije). Pravilno bi bilo, da se bi del, ki se nanaša na naslednje poslovno leto, knjižil na aktivne časovne razmejitve. Pozorni pa moramo biti tudi na določene materialne pravice (licenčnine, koncesije in podobno), ki jih moramo razmejiti čez več let.

Izredni odhodki omogočajo enkratno priložnost umetnega napihovanja prihodnjih dobičkov. Dobički bodo zaradi objave večjega zneska izrednih odhodkov v tem in prihodnjem obdobju višji, ker so bili odhodki prihodnjega obdobja še vključeni v tekoče obdobje. Pojavi pa se vprašanje, kaj vse vključujemo v izredne odhodke.

5.8 VREDNOTENJE ZALOG

Vrednotenje zalog oziroma njegova sprememba v obračunskem obdobju ima bistven vpliv na poslovni izid podjetja. Pri vrednotenju zalog imamo v mislih metode vrednotenja zalog materiala in metode vrednotenja zalog poslovnih učinkov. Prve delimo na kvalitativne in kvantitativne metode, med katerimi poznamo metodo drsečih povprečnih cen, metodo tehtanih povprečnih cen, metodo zaporednih (prvih) cen oziroma metodo FIFO, metodo povratnih (zadnjih) cen oziroma metodo LIFO ter metodo stalnih cen; zaloge poslovnih učinkov pa lahko podjetje obremeni z različnimi stroški, odvisno od izbrane metode vrednotenja teh zalog. Hočevnar, Igličar in Zaman, (2000, str. 90–97) navajajo štiri metode⁶ vrednotenja zalog poslovnih učinkov, in sicer po:

- metodi zožene in polne lastne cene,
- metodi proizvodjalnih stroškov,
- metodi spremenljivih stroškov ter
- metodi neposrednih stroškov.

5.8.1 Metode vrednotenja zalog materiala

Metoda drsečih povprečnih cen pomeni, da ob poteku nabave konkretne zaloge, ob vsakem novem prejemu zalog izračunamo novo povprečno nabavno ceno, ki upošteva prejšnjo vrednost obstoječe zaloge in novo vrednost prejema. Oddaja v uporabo je nato obračunana po zadnji povprečni nabavni ceni, prav tako pa tudi končna zaloga.

⁶ Sama izbira metode vrednotenja zalog poslovnih učinkov je odvisna od narave proizvodnje in prodaje v podjetju. Kadar se obe v času gibljeta enakomerno, mora podjetje izbrati metodo vrednotenja zalog po proizvodjalnih stroških. Če je gibanje proizvodnje enakomerno, prodaje pa ne, je za podjetje smiselno vrednotenje zalog po metodi zožene lastne cene. Izbira metode vrednotenja po spremenljivih proizvodjalnih stroških pa je za podjetje najbolj primerna, če se proizvodnja v podjetju giblje neenakomerno, prodaja pa enakomerno (Turk et al., 1999, str. 95).

Metoda tehtanih povprečnih cen nam pove, da ob koncu posameznega obračunskega obdobja izračunamo za vsako vrsto zalog tehtano povprečno nabavno ceno, ki upošteva vrednost začetne zaloge in vrednost vseh nabav v zadevnem obračunskem obdobju. Oddaja zalog v porabo je nato obračunana po tako izračunani tehtani povprečni nabavni ceni, zaloge pa so tudi na koncu obračunskega obdobja izražene po tehtani povprečni ceni.

Metoda zaporednih (prvih) cen – metoda FIFO pomeni, da podjetje tako nabave kot porabe zalog evidentira z vsakokratnimi nabavnimi cenami, porabo pa tudi tako, da zmanjšuje zaloge po enakem vrstnem redu, kot so se povečevale. V takih primerih je poraba v razmerah inflacije obračunana premalo, zato je potrebno stroške porabljenega materiala na koncu obračunskega obdobja še dopolniti, zaloge pa so takrat izkazane po zadnjih nabavnih cenah in jih praviloma ni potrebno prevrednotiti.

Podjetje se lahko posluži tudi **metode povratnih (zadnjih) cen – metode LIFO**, kjer vse nabave v obračunskem obdobju evidentira po dejanskih nabavnih cenah, porabljene količine pa vedno tako, da najprej porabi zadnje kupljene, ko te porabi, nadaljuje s predzadnjimi kupljenimi in tako dalje. S tako metodo dosežemo, da so stroški porabljenih zalog obračunani po zadnjih cenah, so pa končne zaloge na koncu obračunskega obdobja precenjene, zato moramo pri uporabi metode LIFO praviloma na koncu obračunskega obdobja revalorizirati zaloge.

Metoda stalnih cen je primerna zlasti takrat, ko se cene na trgu zelo hitro spreminjajo. Omogoča izogibanje nihanja cen na trgu in hkrati sestavljanje realnejših predkalkulacij poslovnih učinkov. Podjetje mora na podlagi analize dosedanjih gibanj cen zalog materiala na trgu in predvidevanj o prihodnjem gibanju cen na trgu ugotoviti, kakšna naj bi bila stalna nabavna cena. Ko opravi tako analizo za vse v poštev prihajajoče zaloge, sestavi cenik stalnih cen materiala. S temi cenami bo množilo vsakokratne kupljene količine zalog materiala in z njihovimi vrednostmi bremenilo zaloge, razlike med temi cenami in dejanskimi vrednostmi kupljenih zalog pa evidentiralo na posebne konce odstopanj od stalnih cen.

Medsebojna primerjava posameznih metod vrednotenja zalog materiala nam pokaže, da pri metodi FIFO dobimo najnižjo vrednost stroškov materiala in najvišjo vrednost zaloge materiala, pri metodi LIFO pa ravno obratno. Vpliv različnih metod vrednotenja zalog materiala je viden v izkazu poslovnega izida in bilanci stanja. Z uporabo metode FIFO bodo v izkazu poslovnega izida nižji stroški materiala in višji dobiček, v bilanci stanja pa bo višja vrednost zalog materiala. Uporaba metode LIFO pa nam da ravno nasproten rezultat. Vpliv posamezne metode na poslovni izid je seveda odvisen od več dejavnikov, na primer količine materiala na zalogi, spreminjanja cen, ipd. Vendar pa samo vrednotenje materiala nima neposrednega vpliva na poslovni izid, kajti določena količina materiala lahko ostane na zalogi. Vrednotenje materiala torej vpliva na poslovni izid posredno, preko stroškov.

5.8.2 Metode vrednotenja zalog poslovnih učinkov

Metoda zožene in polne lastne cene – zožena lastna cena vsebuje neposredne stroške materiala, storitev in amortizacije, neposredne stroške dela in splošne proizvodjalne stroške. Poleg naštetih proizvodjalnih stroškov pa vsebuje še splošne stroške nabave, uprave in prodaje, ne pa tudi neposrednih stroškov prodaje in stroškov financiranja. Če privzame podjetje za vrednotenje zalog poslovnih učinkov metodo zožene lastne cene, pravimo, da vrednoti zaloge z najvišjo dovoljeno ravno vrednotenja. »Če bi zoženi lastni ceni prišteli še stroške obresti, neposredne stroške prodaje in dajatve, ki so neodvisne od poslovnega izida, bi dobili polno lastno ceno« (Hočevár, Igličar, Zaman, 2000, str. 92).

Metoda vrednotenja po proizvodjalnih stroških – s proizvodjalnimi stroški so mišljeni neposredni stroški materiala, storitev in amortizacije, dela ter splošni proizvodjalni stroški. S splošnimi proizvodjalnimi stroški so mišljeni stroški materiala, storitev, dela in amortizacije, ki so obračunani v okviru proizvodjalnega procesa, a jih ni mogoče neposredno povezovati z nastajajočimi poslovnimi učinki.

Metoda vrednotenja po spremenljivih stroških – pri tej metodi imamo opraviti z neposrednimi stroški materiala, storitev in amortizacije, dela, splošnih proizvodjalnih stroškov ter spremenljivi del splošnih stroškov nabave, uprave in prodaje. Vrednotenje po spremenljivih stroških je poznano pod angleškim nazivom »*direct costing*«. Poudariti je potrebno, da SRS te metode ne dovoljujejo.

Vrednotenje učinkov po neposrednih stroških – »Pri vrednotenju učinkov po metodi neposrednih stroškov obračunamo poslovne učinke samo z neposrednimi stroški, medtem ko je splošne stroške treba odšteti od prihodkov oziroma splošni stroški so takoj odhodki razdobja« (Hočevár, Igličar, Zaman, 2000, str. 96).

Pri vrednotenju zalog poslovnih učinkov (nedokončane proizvodnje in proizvodov) gre pravzaprav za temeljno vprašanje, koliko in kateri nastali stroški se smejo zadrževati v zalogah in koliko ter kateri stroški morajo postati odhodek obračunskega obdobja. Poleg tega mora podjetje poleg že naštetih kriterijev, potrebnih za presojo izbire različnih metod vrednotenja poslovnih učinkov, upoštevati še vrsto izkaza poslovnega izida, ki ga bo izbralo. Če je namen podjetja izkazati nerealni poslovni izid, si pri vrednotenju zalog pomaga z zgoraj navedenimi metodami oziroma kreativnimi prijemi.

5.9 ODPIS TERJATEV

Odpis terjatev podjetjem omogoča uporabo kreativnih prijemov, saj ima podjetje pri ocenjevanju rizika plačila spornih in dvomljivih terjatev⁷ proste roke. Z njihovim odpisom in oblikovanjem ustreznega popravka vrednosti terjatev se zmanjša tudi davčna osnova podjetja. Kriterij oziroma stopnja odpisa je opredeljena na podlagi izkušenj podjetja iz prejšnjih let in pričakovanja v obračunskem obdobju. Tako se lahko podjetje v nekem poslovnem letu odloči, da bo določen znesek terjatev odpisalo, čeprav ni mogoče upravičeno in zagotovo pričakovati, da terjatve ne bodo plačane, saj si tako lahko bistveno popravi davčno osnovo in s tem zniža svojo davčno obveznost (SRS, 2002 str. 58).

5.10 OPREDMETENA OSNOVNA SREDSTVA

Opredmetena osnovna sredstva podjetje lahko kupi za gotovino ali posojilo, lahko pa pridobi do njih pravico iz finančnega najema, kar vpliva na poslovni izid in višino davčne obveznosti podjetja. Pri opredmetenih osnovnih sredstvih se pojavlja vprašanje poštene vrednosti⁸, ki jo lahko razložimo na več načinov. V Sloveniji je znan način zmanjšanja dobička podjetja, predvsem pri zasebnih podjetjih, s prodajo osebnega avtomobila (tj. osnovnega sredstva) podjetja fizični osebi po razmeroma nizki ceni. V resnici poteka transakcija po realni, višji ceni, tako da se ostanek ustno dogovorjene kupnine izplača »na roko«. To med kupnino in višjo knjigovodsko vrednostjo osnovnega sredstva predstavlja izredni odhodek. Iz tega sledi, da zasebno podjetje izkaže nižji dobiček in s tem nižjo davčno osnovo, v resnici pa denar prelije na zasebni račun.

5.11 NEOPREDMETENA DOLGOROČNA SREDSTVA

Neopredmetena dolgoročna sredstva zajemajo časovno razmejene stroške razvoja izdelkov, tržišč, organizacije, informatike in drugega. Omejena naj bi bila na znesek, za katerega se upravičeno pričakuje, da bo v naslednjih petih letih poravnani iz ustreznih prihodnjih prihodkov, to pa pomeni, da se ta postavka lahko povečuje na račun dobička, če seveda to poslovanje podjetja omogoča, saj njihov znesek ni natančno določen ali omejen navzgor. Poleg tega pa je pri teh postavkah možnost različnih ocen, daj bi jih bilo mogoče obravnavati kot odhodek obdobja, v katerem nastanejo, ali pa jih izkazati kot naložbo v neopredmeteno osnovno sredstvo in kot strošek izkazati v obliki preprostega amortiziranja (Kokotec-Novak, 1995, str. 107).

⁷ Dvomljiva terjatev je vsaka terjatev, za katero obstaja možnost, da ne bo plačana v celoti oziroma v določenem roku. Sporna terjatev pa je terjatev, zaradi katere nastane spor med upnikom in dolžnikom (SRS, 2002, str. 60).

⁸ Poštena vrednost je znesek, za katerega je opredmeteno osnovno sredstvo moč zamenjati med dobro obveščenim voljnim kupcem in dobro obveščenim voljnim prodajalcem v preišljenem poslu (SRS, 2002, str. 32).

5.12 STROŠKI DELA

Pravice delavcev do povračila stroškov v zvezi z delom ureja Uredba o višini povračil stroškov v zvezi z delom in nekaterih drugih prejemkov (2001). S to uredbo se za zaposlene v državnih organih, organih lokalnih skupnosti, agencijah, skladih, javnih zavodih, javnih podjetjih in bankah, ki so jih ustanovile lokalne skupnosti oziroma država in so tudi v njihovi večinski lasti, ter v Slovenski razvojni družbi in za druge pravne osebe javnega prava določajo:

- dnevnice za službena potovanja v državi,
- kilometrina,
- povračilo stroškov prevoza na delo in z dela,
- povračilo stroškov prenočevanja,
- terenski dodatek,
- regres za prehrano med delom,
- nadomestilo za ločeno življenje in
- odpravnina ob odhodu v pokoj.

Zgoraj navedeni prejemki se izplačujejo pod pogoji in na način, določen s kolektivnimi pogodbami in drugimi predpisi, ki urejajo izplačevanje teh prejemkov, v višini, ki je določena z uredbo.

Poleg tega pa se med prejemke delavcev šteje tudi:

- jubilejne nagrade,
- plača pripravnika,
- plačilo za obvezno prakso,
- regres za letni dopust,
- solidarnostna pomoč v primeru smrti delavca in v drugih primerih.

V preteklosti so bili stroški dela predmet razmeroma preprostega manipuliranja, saj so se izplačevali v precej višjih zneskih, kot bi bilo upravičeno. Dandanes so višine teh dodatkov omejene navzgor. Ne glede na vse to pa ostaja na tem področju za iznajdljive podjetnike še zmeraj precej priložnosti. Kljub trudu, ki ga računovodska stroka vlaga v računovodske predpise, načela in standarde ter zakonodajo, ostaja še vedno nekaj manevrskega prostora za uporabo kreativnih prijemov, ki ravno zaradi tega postajajo vse bolj pretanjeni in težko izsledljivi. Maksimalna višina povračila stroškov v zvezi z delom po Uredbi vlade Republike Slovenije pa je prikazana v Tabeli 2 na naslednji strani.

Tabela 2: Maksimalna višina povračila stroškov v zvezi z delom po Uredbi vlade Republike Slovenije od 01.01.2005 dalje.

1.	Regres za prehrano med delom (dnevno)	1.200,00 SIT
2.	Prevoz na delo in z dela a) javno prevozno sredstvo, če je delovno mesto oddaljeno najmanj 1 km b) če je najbližje postajališče javnega prevoza oddaljeno od kraja bivanja več kot 1 km c) če ni javnega prevoznega sredstva	---- 31,00 SIT/km 31,00 SIT/km
3.	Dnevnice za službena potovanja v Sloveniji a) od 6 do 8 ur b) od 8 do 12 ur c) nad 12 do 24 ur Zmanjšanje dnevnic: a) če službeno potovanje traja od 8 do 12 ur in je ob nočitvi plačan tudi zajtrk, se zmanjša b) če službeno potovanje traja od 12 do 24 ur in je ob nočitvi plačan tudi zajtrk, se zmanjša	1.260,00 SIT 1.800,00 SIT 3.600,00 SIT 15,00 % 10,00 %
4.	Nočitev na službeni poti	dejanski stroški
5.	Kilometrina za službena potovanja	62,00 SIT/km
6.	Terenski dodatek (dnevno)	750,00 SIT
7.	Dnevnice za službeno potovanje v tujino: a) od 6 do 8 ur b) od 8 do 14 ur c) od 14 do 24 ur Zmanjšanje dnevnic: a) če službeno potovanje traja od 8 do 12 ur in je ob nočitvi plačan tudi zajtrk, se zmanjša b) če službeno potovanje traja od 12 do 24 ur in je ob nočitvi plačan tudi zajtrk, se zmanjša	25% dnevnic 75% dnevnic 100% dnevnic 15,00 % 10,00 %
8.	Ločeno življenje, če gre za delo izven kraja stalne zaposlitve in najmanj 100 km izven kraja, kjer prebiva družina (mesečno)	80.000,00 SIT
9.	Plačila vajencem za obvezno praktično delo (mesečno): a) 1. letnik b) 2. letnik c) 3. letnik d) 4. letnik	20.000,00 SIT 30.000,00 SIT 40.000,00 SIT 40.000,00 SIT
10.	Mesečno plačilo učencem, dijakom, študentom za obvezno praktično delo (mesečno)	41.000,00 SIT

Nadaljevanje Tabele 2

11.	Regres za letni dopust po ZDDPO do	200.000,00 SIT
12.	Jubilejne nagrade - do višine: - za 10 let delovne dobe - za 20 let delovne dobe - za 30 let delovne dobe	110.000,00 SIT 165.000,00 SIT 220.000,00 SIT
13.	Odpravnina ob upokojitvi	825.000,00 SIT
14.	Solidarnostna pomoč: a) ob smrti delojemalca ali njegovega družinskega člana (tudi stroški pogreba) b) v primeru težje invalidnosti, daljše bolezni, elementarne nesreče ali požara	825.000,00 SIT 300.000,00 SIT

Vir: Uredba vlade Republike Slovenije, 2005.

5.12.1 Obračun potnih nalogov

Če pogledamo pravice zaposlenih do povračila stroškov v zvezi z delom in drugih stroškov, vidimo, da je najprej potrebno izpostaviti obračun potnih nalogov, ki se nanašajo na pravico do povračila kilometrine in dnevnic. Zakaj so potni nalogi tako pomembni? Iz prakse je razvidno, da si je veliko ljudi na položaju izplačevalo prevelike potne stroške, ki jih niso znali upravičiti, ko je prišlo do inšpekcijskega pregleda.

V primeru inšpekcijskega pregleda družba ne plača samo davka iz dobička, ampak se izplačila potnih stroškov zaposlenim prekvalificirajo v drug prejemek iz delovnega razmerja. To pomeni, da se na eni strani dodatno obdavči družbo, na drugi strani pa se uvede obnovo postopka odmere dohodnine pri zaposlenih, ki jo morajo seveda doplačati sami. Poti iz tega primeža ni, razen davčno načrtovanje. Nespretniše davčni inšpektorji zelo hitro odkrijejo, poleg tega pa podjetja s takim ravnanjem povzročajo sama sebi več škode kot pa prihrankov od davka od dobička. Vsakdo, ki samo bežno preleti potne naloge, lahko vidi, da se jih piše za nazaj in to za cel mesec ali celo leto.

Odmeven primer »napačnega« obračunavanja potnih stroškov, ki se je zgodil na slovenskih tleh je, Veterinarska uprava Republike Slovenije, kjer so nekdanjemu direktorju neupravičeno izplačali več kot 7 milijonov tolarjev davkoplačevalskega denarja. V ta znesek so poleg dejanskih potnih stroškov bili vključeni tudi stroški razvijanja slik, poslovna kosila, ki si jih je privoščil z družino, nakup strokovne literature, ki jo danes ni mogoče najti na policah Veterinarske uprave, ipd. Zoper nekdanjega direktorja so bile podane ovadbe, ki pa jih je Okrožno sodišče zavrnilo, ker naj ne bi bilo dovolj dokazov o kaznivih dejanjih (Mičić, 2002).

6 KORISTI VODSTVA IN ZAPOSLENIH ZARADI UPORABE KREATIVNIH PRIJEMOV V RAČUNOVODSTVU

Vodstvo podjetja in zaposleni uporabljajo prijeme kreativnega računovodstva tudi zaradi koristi, ki si jih s tem prislužijo. Le-teh je veliko in so med seboj zelo različne.

Tabela 3: Prikaz koristi vodstva in zaposlenih zaradi uporabe kreativnih prijemov v računovodstvu.

Skupina ljudi	»Nagrada« za prikrojitev	Sredstva za prikrojitev
Vrhnji management	- zadovoljstvo delničarjev - zaradi svojih zaslužkov - nagrada za dober uspeh - premije, ki so vezane na uspeh podjetja - zmanjševanje davčne osnove - pridobitev posojila za podjetje - ohranitev svojega položaja	- prikrojitev računovodskih izkazov (prevrednotenje sredstev in podvrednotenje obveznosti), revalorizacija, odpis terjatev, idr. - ne prikaže obresti - sredstev ne oslabi - sklepanje učinkovitih poslov
Srednji management (vodje podružnic ali oddelkov)	- zaradi slabega poslovnega izida (želijo preprečiti zapiranje podružnic) - preprečiti odpustitev delavcev - želja po napredovanju - plače zaposlenim	- enako kot na ravni podjetja nekatera druga - laži o pomembnosti oddelka - prirejanje podatkov o donosnosti podružnice in oddelka
Uradniki v podjetju (blagajniki, vodje skladov, idr.)	- primanjkljaj zalog, sredstev (kraja)	- z dokumenti (s spremembo dokumentov) - poneverbe denarnih tokov, zalog, idr.
Drugi zaposleni (prodajalci, honorarno zaposleni, idr.)	- višja plača, nagrade za uspešnost - plačila za neopravljeno honorarno delo	- poneverbe s kupci, dobavitelji - naročanje blaga, ki ni potrebno - goljufanje pri kakovosti blaga

Vir: Odar, 2004, str. 36.

Vodstvo in zaposleni v podjetju se poslužijo metod kreativnega računovodstva predvsem zaradi zadovoljitve lastnih interesov. Zgoraj navedene koristi, ki so posledice teh metod, lahko strnemo in prikažemo njihov vpliv na stroške kapitala ter cene delnic.

6.1 VPLIV NA STROŠKE KAPITALA

Uporaba metod kreativnega računovodstva, ki vpliva na izboljšanje finančnih poročil podjetja, lahko vodi do nižjih stroškov kapitala podjetja. V finančnih poročilih prikazani višji zaslužki podjetja, višja vrednost sredstev, nižje vrednosti obveznosti do njihovih virov in višji kapital delničarjev lahko vplivajo na boljšo kreditno sposobnost podjetja. Koraki, ki jih podjetje uporabi za napihovanje prihodka, posledično povečajo zaslužek, sredstva in kapital delničarjev, na drugi strani pa zmanjšajo obveznosti do virov sredstev. Takšne spremembe lahko v finančnem poročilu podjetja privedejo do boljšega finančnega položaja, kar pomeni boljše kreditne sposobnosti: nižje oziroma bolj ugodne obrestne mere, nižje stroške izposoje kapitala ter nižje stroške, ki jih plačamo za zavarovanje posojila, in stroške odobritve le-tega. Ker se metode kreativnega računovodstva uporabljajo za izboljšanje finančnega položaja podjetja in bolj ugodne pogoje pridobitve posojila, postanejo sestavine posojilne pogodbe med delodajalcem in delojemalcem bolj ugodne (Mulford, Comiskey, 2002 str. 5–6).

6.2 VPLIV NA CENE DELNIC

Cena delnic je za potencialne vlagatelje zelo pomemben podatek o tem, ali je podjetje dobro stoječe oziroma ali njegova življenjska doba počasi ugaša. Podjetje z višjimi cenami delnic krepí in povečuje svoj tržni delež ter obenem znižuje stroške kapitala. »Igranje« s finančnimi poročili, ki so namenjena javnosti in s tem potencialnim vlagateljem, je ena izmed mnogih možnosti, da vodstvo prikaže boljši položaj podjetja. Le-ta privabi vlagatelje, ki so pripravljeni ponuditi več denarja podjetjem z boljšo boniteto oziroma tistim, ki so sposobna ohranjevati svojo finančno moč tudi v prihodnje in s tem oplajanje svojega kapitala in kapitala potencialnih vlagateljev. Potencialni vlagatelji iščejo in so tudi pripravljeni odšteti več denarja za delnice tistih podjetij, katerih zaslužki so manj podvrženi tržnim nihanjem. S tem po eni strani zmanjšujejo tveganje izgube svojega kapitala, po drugi strani pa je tudi njihov pričakovani dobiček nižji od tistega, kjer obstaja večje tveganje izgube in s tem možnost višjega zaslužka (Mulford, Comiskey, 2002 str. 2–5).

7 KREATIVNO RAČUNOVODSTVO IN NJEGOVA KREPITEV V PRIHODNOSTI

V svetu je veliko podjetij, ki se poslužujejo tehnik kreativnega računovodstva, saj jim to omogoča prikazati njihovo boljše poslovanje. Zelo velika težava, s katero se srečujejo vlagatelji, predstavlja povsem legalna uporaba različnih metod v računovodstvu, s katerimi podjetje sebi v prid uporabi računovodska pravila in tako prilagojeno izkaže visoko stopnjo prilagodljivosti.

Uporaba kreativnega računovodstva je tesno povezana z etiko in etičnim obnašanjem, ki predstavljata pomembni značilnosti civilizirane družbe tako v zasebnem kot poklicnem življenju njenih članov, saj predstavlja neka temeljna načela, po katerih se ljudje ravna in vedejo predvsem do drugih. V zadnjih letih se je v računovodski stroki mnogo pozornosti posvečalo etičnemu vedenju predvsem zaradi potreb po visoki profesionalnosti in moralni neoporečnosti računovodij. Strokovnjaki v računovodstvu, ki jim etika v poslovanju ni tuja, in tisti, ki bodo sprejeli njen izziv, ki je vse bolj pomemben v naraščajočem uporabljanju metod kreativnega računovodstva, morajo biti pozorni na to, da ne bodo kršili računovodskih pravil, čeprav jim to praksa omogoča (Povh, 2003, str. 18–20).

Strokovnjaki v računovodstvu postajajo glede kreativnosti vse bolj iznajdljivi in se vedno manj ozirajo na etiko. Poudariti je potrebno, da se njihova kreativnost od države do države razlikuje, kar je prikazano tudi v spodnji tabeli.

Tabela 4: Razvoj kreativnega računovodstva v prihodnosti

	Velika Britanija	Španija
Uporaba kreativnega računovodstva je legalno orodje pri poslovanju	36 %	31 %
Kreativno računovodstvo je težava, ki ne bo nikoli rešena	91 %	38 %

Vir: Amat, Blake, Dowds, 1999, str. 10.

V Veliki Britaniji 36 odstotkov vprašanih revizorjev meni, da je uporaba kreativnega računovodstva legalno orodje pri poslovanju, ravno tako se z 31 odstotki strinjajo v Španiji (Amat, Blake, Dowds, 1999, str. 10–12). Mnenja revizorjev pa se razlikujejo pri drugi trditvi, saj jih v Španiji le 38 odstotkov pravi, da je kreativno računovodstvo težava, ki ne bo nikoli rešena, pač pa se bo samo stopnjevala. V nasprotno so prepričani v Veliki Britaniji, ko jih je kar 91 odstotkov mnenja, da kreativno računovodstvo predstavlja težavo, iz katere ni videti izhoda.

Zgornje številke nas pripeljejo do ugotovitev, da se bomo morali v prihodnje bolje organizirati za boj proti naraščajočemu številu prevar. Politiko boja proti prevaram in vrednote poštenega življenja bo potrebno vgraditi v družbeno življenje in spremeniti mišljenje ljudi. Pri tem bodo imeli pomembno vlogo vodilni ljudje tako v politiki kot v gospodarstvu, ki bodo morali z zglednim obnašanjem in spoštovanjem etičnih vrednot dajati dober zgled preostalim državljanom (Povh, 2003, str. 20).

8 SKLEP

Pristranskost pri oblikovanju finančnih poročil je rezultat zavestne in svobodne uporabe nenatančno določenih načel in standardov, ki ponekod zaostajajo za hitrim napredkom tehnologije in poslovnih navad, kar postavlja računovodsko stroko pred nove izzive. Sprotno prilagajanje novostim in zagotavljanje kakovostne podlage za vrednotenje računovodskih in poslovnih problemov je osnovno vodilo računovodskih strokovnjakov, ki se ne smejo zadovoljiti s sedanjim stanjem, temveč venomer težiti k izboljšavam in popravkom.

Če se ozremo nazaj, vidimo, da je računovodstvo kreativno že samo po sebi. Njegova vloga se je skozi leta povečevala, ravno tako pa so se z njegovo pomembnostjo razvijali tudi kreativni prijemi. Ob povzemanju najpogostejših metod kreativnega računovodstva ugotovimo dvoje. Prvič, uporabe teh metod imajo vedno za posledico to, da se nanašajo na vsaj dve obračunski obdobji. Ne vplivajo namreč samo na temeljne računovodske izkaze enega obračunskega obdobja, ampak na več obdobji. Drugič, pogostejša je uporaba metod, ki vplivajo na povečanje poslovnega izida tekočega leta kot na njegovo zmanjšanje. Da je večina metod oziroma nepravilnosti povezana s povečevanjem poslovnega izida tekočega leta, je povsem razumljivo. Razvoj tržnega gospodarstva, ki je prinesel ločitev funkcij upravljanja in ravnanja, pomeni, da lastniki kapitala prenesejo svoje funkcije na plačane agente, katerih nagrajevanje je povezano predvsem z uspešnostjo poslovanja podjetja.

Pomembno vlogo pri kreativnosti odigrajo subjektivnost, nasprotujoči si interesi in obstoj etičnih dilem, saj le-te vodijo k pojavu kreativnega računovodstva. Kot vsaka stvar ima tudi ta pozitivno in negativno plat. Kreativnost je zaželena v primeru, kadar gre za inovativno delovanje, uresničevanje izvirnih zamisli, ki pa še vedno omogoča pošteno izkazovanje finančnih tokov. Na žalost pa se kreativnost v računovodstvu uporablja predvsem z negativnim prizvokom, kar pomeni, da raje predstavlja stanje tako, kot je zaželeno za pripravljalca informacij, namesto da bi odražalo dejansko stanje finančnih poročil. Iz tega vidika v podjetjih pogosto poprimajo za najrazličnejšimi oblikami kreativnega računovodstva, s katerimi si skušajo pridobiti čim boljši položaj, ker se na trgu bije trd konkurenčni boj za prevlado in obstanek. Temeljne računovodske izkaze največkrat preoblikujejo oziroma v njih prikazujejo postavke strnjeno in tako vplivajo na njihovo preglednost, razumljivost in izrazno moč. Pogost pojav je tudi, da si podjetja oblikujejo tihe rezerve, pri čemer je motiv za njihovo ustvarjanje pogosto izvajanje tihega samofinanciranja investicij z namenom, manjše odvisnosti od tujih posojilodajalcev ali pa »zaloga« za primer finančnih težav. Tudi zunajbilančno financiranje igra pomembno vlogo, saj v tem primeru celotni dolg podjetij naraste, kar pa iz finančnega poročila ni razvidno in tako zakriva resnično sliko o obveznostih podjetij. S tem je podjetju omogočen lažji dostop do sredstev in morebitnih posojil.

Uporaba kreativnega računovodstva je tesno povezana z etiko in etičnim obnašanjem, ki predstavljata pomembni značilnosti civilizirane družbe. V zadnjih letih se je tako v javnosti

kot v sami računovodski stroki veliko pozornosti posvečalo etičnemu vedenju predvsem zaradi potreb po visoki profesionalnosti in moralni neoporečnosti računovodij. Poslovanje po dobri poslovni etiki podjetjem pomaga ustvariti zveste stranke in dobavitelje, zaupanja vredne in produktivne delavce ter ugled. Strokovnjaki v računovodstvu, ki jim etika v poslovanju ni tuja, in tisti, ki bodo sprejeli njen izziv, ki je vse bolj pomemben v naraščajočem uporabljanju metod kreativnega računovodstva, morajo biti pozorni na to, da ne bodo kršili računovodskih pravil, čeprav jim to praksa omogoča.

Razvoja kreativnega računovodstva in s tem obstoječih in novih metod ne moremo natančno napovedati, z nekoliko negotovosti pa lahko trdimo, da se bo uporaba le-teh okrepila. Na žalost je narava človeka takšna, da hlepi po moči, bogastvu in osebnem priznanju, kar ga vodi do neupoštevanja etike, poleg tega pa se pojavijo še zunanji pritiski, ki v določenih trenutkih ne dopuščajo vodstvu druge možnosti kot uporabo kreativnih prijemov, bodisi za voljo obstoja podjetja, zaščite delavcev, idr.

Zaželeno je, da bi računovodski strokovnjaki, v prihodnosti stremeli k večji natančnosti pri opredeljevanju in razvrščanju poslovnih dogodkov, kar bi krčilo možnosti različnih interpretacij, vendar narava računovodskega poklica prepušča odločitve posamezniku, kljub temu, da zanašanje na njegovo nepristranost ni vedno najbolj učinkovito.

LITERATURA

1. Amat Oriol, Blake John, Oliveras Ester: The struggle against creative accounting: Is »True and Fair View« part of the problem or part of the solution?. Massey : Massey University, 1999. 30 str.
2. Amat Oriol, Blake John, Dowds Jack: The ethics of creative accounting. Economics Working Paper. Massey : Massey University, 1999. 16 str.
3. Bergant Živko: Možnosti uporabe leasinga kot načina financiranja podjetij. Zbornik 27. simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. Portorož : Društvo ekonomistov Slovenije, 1995, str. 259.
4. Bergant Živko: Izrazna moč bilance stanja. Bančni vestnik, Ljubljana, 1998, 4, str. 15–16.
5. Bergant Živko: Izrazna moč izkaza uspeha in izkaza finančnih tokov. Bančni vestnik, Ljubljana, 1998a, 7/8, str. 20–22.
6. Cassidy John: The Greed Cycle; How the financial system encouraged corporations to go crazy. New York : The New Yorker, 2002. 64 str.
7. Čokelc Stanko: Bilanciranje premoženja in kapitala, poslovno-izidni, finančni in denarni tokovi. Ljubljana : Zveza ljudskih univerz Slovenije, 1993. 111 str.
8. Davin Timothy: The Line Between Managed Earnings and Fraud. Bridgewater : Bridgewater State College.
[URL: <http://www.webhost.bridgew.edu/af/managed%20earnings.pdf>], 28.04.2005.
9. Glasner Joanna: Revenue Records Draw Scrutiny.
[URL: <http://www.wired.com/news/business/0,1367,50164,00.html>], 01.02.2002.
10. Hochberg R. Joshua: Fraud in the Corporate Context.
[URL: <http://www.usdoj.gov/usao/eousa/foia-reading-room/usab5002.pdf>], 29.04.2005.
11. Hočevar Marko, Igličar Aleksander, Zaman Majda: Osnove računovodstva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 469 str.
12. Katz M. David: Earnings Management.
[URL: <http://www.cfo.com/printable/article.cfm/3007762?f=options>], 31.12.2002.

13. Kokotec Novak Majda, Korošec Bojana, Melavc Dane: Osnove računovodstva z bilanciranjem. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1997. 379 str.
14. Kokotec Novak Majda: Tihe in skrite rezerve ter poslovno tveganje. Zbornik simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. Portorož : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev, 1995, str. 99–109.
15. Koletnik Franc, Kokotec Novak Majda: Bilanciranje in bilančna politika. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1994. 344 str.
16. Larson D. Kermit: Fundamental Accounting Principles. Boston : Irwin, 1990. 1278 str.
17. Mackenzie Wendy: Financial times guide to using and interpreting company accounts. 2nd edition. London : Financial Times Management, 1998. 324 str.
18. Mathews M.R., Perera M.H.B.: Accounting Theory and Development. London : Chapman&Hall, 1991. 373 str.
19. Mayr Branko: Kako brati računovodske izkaze?. Prva izdaja. Ljubljana : Novi forum, 2000. 103 str.
20. Mednarodni revizijski standardi. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1994. 313 str.
21. Mičić Aleksander: Neverjetni potni stroški.
[URL: <http://www.mladina.si/tehdnik/200244/clanek/zorankovac/index.print.html-12>], 04.09.2002.
22. Mulford W. Charlec, Comiskey E. Eugene: The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices. New York : John Wiley&Sons, Inc, 2002. 395 str.
23. Naser Kamal H.M.: Creative financial accounting: Its nature and its use. New York : Prentice-Hall, 1993. 250 str.
24. Povh Dragica: Prevare, korupcija in notranji revizor. Revizor, Ljubljana, 14(2003), 4/5, str. 17–22.
25. Schilit H. Mark: Financial Sheanigans, How to Detect Accounting Gimmicks and Fraud in Financial Reports. New York : McGraw-Hill, 2002. 296 str.

26. Skitek Mitja: Uporaba Benfordovega zakona pri odkrivanju prevar v računovodskih izkazih. Revizor, Ljubljana, 11(2000), 9, str. 7–24.
27. Slovenski računovodski standardi. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2002. 310 str.
28. Thornburgh Dick: Second Interim Report of Dick Thornburg, Bankruptcy Court Examiner, Washington.
[URL: <http://www.thecorporatelibrary.com/special/world-comreports/Thornburgh2.pdf>], 16.05.2005.
29. Turk Ivan et al.: Finančno računovodstvo. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1999. 841 str.
30. Vezjak Blanka: Letno poročilo družbe in revidiranje. Zbornik XI posvetovanja v računovodstvu, reviziji, svetovanju in financah. Maribor : Društvo računovodij in finančnih delavcev Maribor, 1996, str. 111–124.
31. Vremec Luka: Kreativno računovodstvo. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1995. 54 str.
32. Watts Robert: Bogus Revenue letter cons staff of miltinationals.
[URL: <http://www.money.telegraph.uk/core/Content/displayPrintable.jhtml>], 25.04.2005.

VIRI

1. Accounting Systems and Fraud Detecion.
[URL: <http://www.faculty.ncwc.edu/toconnor/350/350lect04.htm>], 29.05.2004.
2. Committee on Governmental Affairs United States Senate: The Role of The Board of Directors in Enron's Collapse.
[URL: <http://www.images.chron.com/content/news/photos/02/09/22/enronreport.pdf>], 2002, 59 str.
3. Detecting Two Tricks Of The Trade.
[URL: <http://www.investpedia.com/articles/017053001.asp>], 30.05.2001.
4. Odar Marjan: Revizija poslovanja. Zapiski predavanj. Ljubljana, 2004. str. 36.

5. The Sarbanes – Oxley Act of 2002.
[URL: <http://www.theiia.org&iia&guidance&issues&sarbanes/oxley.pdf>], 04.05.2005.
6. Uredba o višini povračil stroškov v zvezi z delom in nekaterih drugih prejemkov (Uradni list RS št. 72/93, 43/94, 62/94, 7/95, 5/98, 50/01).
7. Uredba Vlade Republike Slovenije, 2005.
[URL: http://www.simic-partnerji.si/?id_kategorija=162#], 26.03.2005.
8. Zakon o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 30/93, 29/94 in 82/94).

PRILOGA 1

1.1 SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

ANGLEŠKI IZRAZ	SLOVENSKI IZRAZ OZ. POJASNILO
Big bath	celostno prirojevanje računovodskih izkazov
Boosting income with one-time gains	napihovanje dobička na osnovi izrednih (enkratnih) dogodkov
Cooking the books	zavajajoč in goljufiv način poročanja
Creative accounting	interpretacija računovodskih standardov raztegnjena do skrajnih meja, ne glede na pravo vsebino obravnavanih poslovnih dogodkov
Direct costing	metoda vrednotenja zalog po spremenljivih stroških
Earnings management	upravljanje prihodkov
Failing to record of improperly reducing liabilities	neevidentiranje ali neustrezno zmanjševanje obveznosti
Income-smoothing	glajenje prihodkov
Off-balance-sheet financing	zunajbilančno financiranje
Recording revenue too soon of of questionable quality	prezgodnje oziroma sumljivo evidentiranje prihodkov
Shifting current expenses to a later or earlier period	prenos tekočih odhodkov v naslednje ali predhodno obračunsko obdobje
Shifting current revenue to a later period	prenos tekočih prihodkov v naslednje obračunsko obdobje
Shifting future expenses to the current period as special charge	prenos odhodkov naslednjega obračunskega obdobja v tekoče obračunsko obdobje, kot izredni odhodek
Secret reserves	ustvarjanje tihih rezerv in izgub
Window-dressing	poliranje oken